

Vår dato   Revisjon   Vår referanse
08.03.2024   23/00679-5

Utarbeidet av
Fylkesstyret

Til:
Trøndelag Bondelag (intern)

Kopi:

Trøndelag Bondelag - innspill til jordbruksforhandlingene 2024 - innstilling til årsmøtet

Vedtak

Fylkesstyret vedtar utkast til innspill til Norges Bondelag om jordbruksforhandlingene 2024, og legger fram uttalelsen for årsmøtet i Trøndelag Bondelag for behandling.

Saksutredning

Trøndelag Bondelag oversender med dette sitt innspill til Jordbruksforhandlingene 2024. Innspillet bygger på behandling fra 56 lokallag, innspill fra regionleddene av samvirke- og interesseorganisasjonene i landbruket og en omfattende gjennomgang i styret i Trøndelag Bondelag. **Uttalelsen ble vedtatt enstemmig(??) i årsmøtet i Trøndelag Bondelag xx.03.24.**

1. Norsk landbruk - en avgjørende del av samfunnets grunnleggende beredskap

Fundamentalt endra sikkerhetspolitisk situasjon

Krigen i Ukraina er inne i sitt tredje år. Vi ser nå at konflikten kommer til å bli langvarig. Terror og påfølgende krig på Gaza har økt spenningen i Midt-Østen betydelig. Stormaktsrivaliseringen er økende, noe som utfordrer sikkerheten til et lite land som Norge.

Disse forholdene øker usikkerheten og påvirker den internasjonale samfunnsordenen både i Europa og i verden. Vestlige land må reorientere og forsterke sin politikk omkring sikkerhet, forsvar og beredskap. En sentral del av dette er å sikre stabile rammevilkår for egen matproduksjon, og dermed forsyning av mat til egen befolkning.

Økende konfliktnivå internasjonalt vil gi omfattende politiske, økonomiske og sosiale konsekvenser i Europa i uoverskuelig framtid. Norge må utvikle norsk landbruk og matberedskap i dette bildet.

Behov for styrka norsk matproduksjon

Trøndelag Bondelag mener **målsettingene Regjering og Storting har vedtatt om styrking av rammevilkårene for norsk matproduksjon, er helt avgjørende for å sikre egen verdikjede for mat framover.**

Kostnadsveksten setter norsk landbruk med både husdyrproduksjon, grønt- og kornproduksjon under sterkt press, og Trøndelag Bondelag frykter fortsatt en betydelig avskalling av produsenter på grunn av usikkerhet og at mange ikke har økonomi til å opprettholde drift.

Både Riksrevisjonen og Totalberedskapskommisjonen har i løpet av 2023 lagt fram utredninger som påpeker manglende måloppnåelse i norsk landbrukspolitikk, og i tillegg behovet for økt norsk matproduksjon og styrka matberedskap.

Regjeringen må derfor raskt gjennomføre den vedtatte økonomiske opptrappingen for landbruket. Vårens jordbruksforhandlinger må ta neste steg i dette historiske vendepunktet i norsk landbrukspolitikk. Plan for økt selvforsyning, og plan for inntektsopptapping basert på nytt tallgrunnlag er en forutsetning for dette. Oppspillet ligger hos Regjeringen - dette må på plass nå!

Styrka tollvern en forutsetning for tetting av gap

I statsbudsjettet for 2024 gjorde Regjeringen viktige grep med overgang fra kronetoll til prosenttoll på potet og enkelte grønnsaker. Dette er prinsipielt viktig, og fikk nødvendig støtte i Stortinget. Selv om en nå opplever høye priser på verdensmarkedet, så vil denne ekstraordinære situasjonen med stor sannsynlighet normalisere seg igjen over tid. Overgang til prosenttoll på flere produkter vil dermed være helt avgjørende for tetting av inntektsgap i inneværende Stortingsperiode.

Endringene i tollvernet til prosenttoll må sikres for flere produkter i statsbudsjettprosessen for 2025.

2. Sammendrag

Stortinget har gjort vedtak om at inntektsgapet mellom landbruket og andre grupper skal tettes i løpet av stortingsperioden.

Trøndelag Bondelag krever at jordbruket i vårens jordbruksforhandlinger skal:

- 1. Kompenseres for kostnadsøkninger.**
- 2. Gis økte inntektsmuligheter kronemessig lik andre grupper i samfunnet.**
- 3. Tetting av minst halvparten av det gjenstående inntektsgapet mot andre grupper i jordbruksforhandlingene 2024.**

Dette vil forutsetter både **økt prisuttak i markedet og betydelig økt støtte med budsjettmidler** over jordbruksavtalen. **Overgang til prosenttoll på flere produkter i statsbudsjettet for 2025 vil være en forutsetning for nødvendig rom for prisuttak i markedet.**

Grovforproduksjonene med melk, sau og ammeku må prioriteres høyere enn øvrige produksjoner. Situasjonen i melkeproduksjonen er spesielt alvorlig, og oppfattes som akutt. Denne bærebjelken i norsk landbruk **må løftes massivt** i forhandlingene.

Velferdsordningene prioriteres klart høyest av tilskuddsordningene. 82% av lokallaga mener at velferdsordningene må prioriteres høyere enn andre tilskuddsordninger.

Prisnedskrivning på korn må videreføres for å sikre fortsatt kanalisering av matproduksjonen i hele landet og å unngå betydelig kostnadsvekst på kraftfor i husdyrproduksjonene.

Trøndelag Bondelag krever en særskilt **styrking av tilskuddsvirkemidlene i arealtilskuddszone 4 og 5A**. Vi erfarer at referansebrukene for melk og grovforproduksjonene i sone 4 og 5A resultatmessig ligger betydelig etter eksempelvis sone 1 og 3. Dette må rettes opp ved å løfte inntektene i sone 4 og 5A mer enn andre soner. Relativt sett må også grovforsatsen for arealtilskuddet i sone 4 få en særskilt økning for å redusere satsspranget på grovfor mellom sone 4 og sone 5.

Trøndelag Bondelag krever at sonegrensen for kjøtt i Stjørdal kommune endres jf fjorårets jordbruksavtale og rapport fra Landbruksdirektoratet «*Evaluering av sonegrenser for distriktstilskudd kjøtt i Stjørdal kommune*». Vi påpeker at direktoratet har avdekket betydelig avvikende sonegrenser for distriktstilskudd kjøtt i Stjørdal sammenlignet med Verdal kommune. Vi er sterkt uenig i direktoratets konklusjon om at dette avviket ikke nødvendigvis betyr at grensene er feil.

Trøndelag Bondelag støtter et flertall av lokallaga i at det på sikt må innføres tilskuddstak for produksjonstilskudd. Det er imidlertid en klar overvekt av innspill som peker på at det er for tidlig å gjøre dette nå, på grunn av at kostnadssituasjonen fortsatt er ekstraordinær. Et tilskuddstak må også settes betydelig høyere enn det var historisk, på grunn av at økte budsjettoverføringer har vært helt nødvendig for kostnadsdekning og inntektsløft for alle bruksstørrelser.

Trøndelag Bondelag mener det er riktig å **avvikle avtalebasert målpris i markedsordningen for melk, og gå over til en volummodell for å frigjøre nødvendig rom i gul boks i WTO**. Det vurderes som svært viktig at ny modell må sikre forutsigbare priser for produsent, markedsregulering med markedsregulator, og det må være samvirkebedriftene våre som fyller denne rollen som markedsregulator med mottaksplikt.

Fylkeslaget mener videre at **målpris må videreføres for korn**, for å sikre avtalepartene og Stortinget styring over prissettingen på korn i det norske markedet både for matkorn og fôrkorn.

Ved fjerning av målpris på melk, vil dette åpne muligheten for å bruke en **noe større andel av budsjettmidlene til produksjonsavhengig tilskudd, som for eksempel pristilskudd melk**. Trøndelag Bondelag mener dette er et nødvendig tiltak for å bedre lønnsomheten blant annet i melkeproduksjonen.

Nødvendig styrking av **investeringsvirkemidlene**. Gjeninnføring av **rentestøttordning, samt innføring av skattemessig gjennomsnittsberegning i jordbruket og ordning for avsetning av investeringsfond på gårdsnivå i jordbruket**.

Gjennomføring av opptrappingsplanen må **følges tett med tilstrekkelige landbrukspolitiske virkemidler for produksjonsregulering og markedsregulering**, for å hindre at bedre lønnsomhet resulterer i overproduksjon og påfølgende prisfall.

Trøndelag Bondelag mener at situasjonen med økte likviditetsutfordringer i næringa, gjør det nødvendig å endre utbetalingsprosedyrene for både produksjonstilskudd og avløsertilskudd. **Flere utbetalinger, eller utbetaling av forskudd, vil være viktig for at nye brukere skal kunne klare det første driftsåret økonomisk og at andre også skal få bedre likviditet gjennom året.**

3. Inntekt og hovedprioriteringer i kravet

Trøndelag Bondelag krever i jordbruksforhandlingene 2024:

- **kostnadskompensasjon,**
- **inntektsutvikling som andre i kroner og**
- **tetting av minst halvparten av det gjenstående inntektsgapet mot andre grupper.**

Dette forutsetter en historisk sett stor økonomisk ramme også for jordbruksforhandlingene våren 2024.

De eksakte tallstørrelsene i grunnlagsmaterialet vil vi først få når budsjettnemnda har lagt sine prognoser for 2025. Trøndelag Bondelag mener det er viktig at dette tallgrunnlaget nå tar hensyn til kostnadene for jord- og kvoteleie, kostnadsfører leid arbeid, beregner kapitalslit etter historisk kost og bruker nominell rente på lån, jf enighet mellom avtalepartene på tampen av 2023.

Trøndelag Bondelag legger imidlertid stor vekt på at Regjering og Storting må fastsette både prinsippene for nytt tallgrunnlag og opptrappingsplan før årets jordbruksforhandlinger. Dette er avgjørende for at avtalepartene skal kunne ha en reell forhandling om tallstørrelsene når vi krever tetting av minst halvparten av gjenstående inntektsgap.

Gjennomføring av en opptrappingsplan i Stortingsperioden vil forutsette høye rammer i jordbruksforhandlingene både i 2024 og 2025.

Det er med andre ord svært store ambisjoner for et evt forhandlingsresultat, forventningene ute i næringa og i lokallagsapparatet er skyhøye.

89 % av lokallaga i Trøndelag krever at Regjeringen må følge opp jordbruksoppkjøret 2022 og 2023 med en betydelig tetting av inntektsgap også i 2024, for at det skal være aktuelt å inngå avtale.

I vårens jordbruksforhandlinger vil oppbyggingen av den økonomiske ramma for oppkjøret måtte inneholde det som er mulig å ta ut i form av økte priser i markedet. Rommet innenfor eksisterende tollvern er i stor grad utnyttet, men overgang til prosenttoll på enkelte produkter i Statsbudsjettet for 2024, gir noe økt rom for prisuttak. Dette må utnyttes.

Selv om høye verdensmarkedspriser isolert sett har økt mulighetene for å ta ut pris innenlands, så har vi over det siste året sett at generell prisøkning, renteøkning osv fører til at den norske forbrukeren velger annerledes i butikken. Det kan tyde på at forbruket påvirkes av substitusjon fra dyre varer til billigere varer, og at det er redusert salg av dyre spesialprodukter. Så selv om importkonkurransen er begrensa på en del områder nå, så påvirkes salget av landbruksvarer av forbrukernes endra valg.

Vi ser imidlertid nå tendens til at verdensmarkedsprisene stabiliserer seg på et noe lavere nivå. Det betyr at import fortsatt vil være en betydelig konkurrent for norsk volum over tid. **Det er derfor helt nødvendig med overgang fra kronetoll til prosenttoll for flere landbruksvarer i Statsbudsjettet for 2025. Dette vil gi et varig økt rom for å øke pris og volum for norske produkter i åra etter 2024.**

Jordbruksavtalene både i 2022 og 2023 la på plass en historisk høy inntektsramme bestående av i hovedsak budsjettmidler. Dette var i stor grad begrunnet med et akutt behov for å dekke inn den ekstraordinære kostnadsveksten i jordbruket. Politisk var det også viktig å unngå å velte hele denne kostnadsbelastningen ut til forbruker.

Også våren 2024 vil en betydelig del av den økonomiske ramma for forhandlingene måtte komme i form av budsjettmidler. Budsjettmidlene må

brukes aktivt for å styrke den landbrukspolitiske virkemiddelbruken rettet mot distrikt, velferdsordninger, struktur, samt dyrevelferd og bærekraft.

a. Produksjoner;

21,8% av lokallaga mener at alle produksjoner må prioriteres likt, i og med at alle produksjoner må få tettet inntektsgapet. Hovedvekten av lokallag, dvs 78,2 %, ønsker en prioritering av enkeltproduksjoner. Dette er en betydelig økning sammenlignet med fjoråret.

De lokallaga som ønsker særskilt prioritering av enkelte produksjoner mener det **er riktig å prioritere melk, sau og ammeku**. Det er imidlertid **massiv overvekt av disse lagene som prioriterer melkeproduksjon aller først** – hele 92,5%.

Dette begrunnes med svært utfordrende økonomi i melkeproduksjonen de par siste åra, samt at grovfôrproduksjonene har ligget lavest på referansebruksberegningene i en årrekke. Dette må rettes opp, hvis en skal ha mulighet til å berge distriktslandbruket og dermed grunnlaget for arealbruken i hele landet. Trøndelag Bondelag støtter denne prioriteringen.

b. Områder;

45% av lokallagene sier alle regioner må prioriteres likt. Det vil si at det er like viktig å tette inntektsgap i alle geografiske områder. Dette er en nedgang på omkring 10 prosentpoeng fra i fjor. Resterende 55% av lokallaga ønsker å prioritere enkelte områder særskilt.

Trøndelag Bondelag mener også at målsettingen om landbruk i hele landet vil kreve mer differensiert virkemiddelbruk.

Lokallagene som ønsker ulik prioritering, ønsker prioritering av følgende arealtilskuddssoener:

- 4 (76%),
- 5A (75%),
- 5B (ca 20%)

c. Bruksstørrelse

- 55,4% av lokallagene mener det i år bør være lik prioritering av alle bruksstørrelser. 32% av lokallaga mener en bør prioritere små og mellomstore bruk først.
- Av de lokallaga som ønsker å prioritere små og mellomstore bruk, så mener 67% at dette må skje i form av forsterka strukturinnretning med økt støtte for de første enhetene og driftstilskuddene.
- Til spørsmålet om det er riktig å innføre det suspenderte tilskuddstaket igjen, så svarer 55% av lokallaga nei på grunn av at kostnadssituasjonen ikke er normalisert enda. 21% ønsker innføring av tilskuddstaket i vår, mens 18% ønsker permanent fjerning av taket.

3.1 Trøndelag Bondelag krever mer differensiert virkemiddelbruk for å nå målsettingene om landbruk i hele landet og økt selvforsyning

Målsettingen om landbruk i hele landet og jord i drift har de siste åra blitt sterkt utfordra av negativ utvikling i deler av landet. I Trøndelag utarbeidet SINTEF i 2023 et nytt kunnskapsgrunnlag for utviklingen av landbruket i fylket i perioden 2015 – 2021. Resultatene viser at verdiskapingen i trøndersk jordbruk har gått ned med 1,5% på disse åra. Det er imidlertid stor variasjon mellom kommuner hvordan utviklingen har vært. Det synes imidlertid som en klar trend at kommuner sør og øst for Trondheimsfjorden har hatt en økning i verdiskapingen, mens distriktskommuner i indre strøk og på kysten har hatt negativ utvikling. Flere kommuner har hatt en nedgang i verdiskapingen fra jordbruket på 20 -30 % - på 6 år. En kommune har hatt nedgang på 30-40% i samme periode.

Dette er dramatisk! Vi ser et mønster at det er de typiske grovforområdene som har dårligst utvikling. Kommuner med flere andre produksjoner, for eksempel korn, grønt, potet og kraftforkrevende produksjoner kommer bedre ut.

Det er sannsynligvis flere årsaker til denne utviklingen, men det virker åpenbart at en i den landbrukspolitikken ikke har lyktes med å sikre utvikling av landbruket verken i hele landet eller i hele Trøndelag. Vi har samme situasjon nasjonalt, hvor det er nedgang i Nord-Norge og på Vestlandet. Jordbruksareal har gått ut av drift særlig i Nord-Norge og på Vestlandet, men tallet er også betydelig i Trøndelag, som står for 23% av nasjonal matproduksjon. Selv i tradisjonelt tunge jordbruksområder blir nå jordbruksareal stående ubrukt.

Dette kunnskapsgrunnlaget aktualiserer behovet for en sterkere, differensiert og mer finmaska innretning av tilskuddsvirkemidlene over jordbruksavtalen framover. Særlig tilskuddene med distriktsinnretning. Dette er helt nødvendig for å sikre hovedmålet om landbruk i hele landet, holde jordbruksarealet i hevd og i drift, og ikke minst målsettingen om økt sjølforsyning. Regjering og Storting har vedtatt å øke sjølforsyningsgraden fra 40% til 50%. Dette betyr ikke bare at vi må redusere avgangen av jordbruksareal. Vi må snu utviklingen. Mer areal må i drift.

Trøndelag Bondelag har fått mange innspill fra lokallaga på behovet for endringer i tilskuddene med distriktsinnretning. Dette gjelder særlig soner for arealtilskudd, men også distriktstilskudd kjøtt og distriktstilskudd melk. Trøndelag Bondelag mener det helt klart er behov for å vurdere sonegrensene i enkelte områder i alle disse ordningene, men erkjenner at det vil ta tid. Det må likevel allerede fra nå jobbes aktivt fra Bondelagets side med å framskaffe nødvendig grunnlagsdata og kriterier for en slik vurdering.

Arealtilskudd sone 4 og 5.

- Det har i en årrekke vært drøftinger av sonegrensene mellom sone 4 og sone 5 i Trøndelag, uten at en har kommet fram til kriterier som gjør det mulig å gi en helhetlig vurdering av grensene.
  - Det er påpekt at grovforproduksjonen i sone 4 i en årrekke har blitt rammet av at sone 4 har vært kategorisert som en kornsoner. Vi mener denne kategoriseringen ikke er riktig, da store deler av dette området også er best egnet til grovforproduksjon. Sone 4 er en kombinert grovfor- og kornsoner.
Tilskuddssatsen for grovfor i sone 4 er dermed alt for lav, og går ut over lønnsomheten i grovforproduksjonen i sonen. Det oppfattes også som et problem at satspranget blir veldig stort i grenseområdene. Differansen gir svært store utslag på bruksnivå mellom nabobruk med relativt like vekstforhold. Fylkeslaget har blant annet fått innspill fra Snåsa Bondelag, Heim Bondelag og flere lokallag på innherred om nettopp dette.
  - Som nevnt tidligere i dokumentet har Trøndelag Bondelag registrert at **lønnsomheten i melkeproduksjon i sone 4 og sone 5A ligger langt etter lønnsomheten i melkeproduksjon i andre soner.** Dette tilsier at det er behov for å øke tilskuddsutmålingen i de geografiske områdene som er plassert i disse sonene. Dette kan da kompenseres ved økt arealtilskudd, men også enkelte andre virkemidler.
  - Sone 5 ble for noen år siden delt opp i to undersoner. Tilsvarende deling vil kunne være et aktuelt virkemiddel i sone 4, men dette vil i tilfelle kreve utredning.
  - **Det viktigste innspillet fra Trøndelag Bondelag om arealtilskuddene blir dermed på kort sikt å løfte både sone 4 og sone 5A, men betydelig mer i sone 4, for å redusere satspranget mellom sonene.**
- **Distriktstilskudd melk**
    - Også her har Trøndelag Bondelag fått innspill om behov for endringer av sonegrensene i enkelte områder.
    - Distriktstilskuddet for melk er i blå boks, og kan og må brukes mer aktivt som virkemiddel for å nå landbrukspolitiske målsettinger om landbruk i hele landet.
  - **Distriktstilskudd kjøtt**

- På distriktstilskudd for kjøtt gjelder det samme som for distriktstilskudd melk. Vi har mottatt flere innspill om behov for soneendringer.
  - Det mest aktuelle området er Stjørdal kommune. Trøndelag Bondelag krever at sonegrensen for kjøtt i Stjørdal kommune endres jf fjorårets jordbruksavtale og rapport fra Landbruksdirektoratet «Evaluering av sonegrenser for distriktstilskudd kjøtt i Stjørdal kommune». Vi påpeker at direktoratet har avdekket betydelig avvikende sonegrenser for distriktstilskudd kjøtt i Stjørdal sammenlignet med Verdal kommune. Vi er sterkt uenig i direktoratets konklusjon om at dette avviket ikke nødvendigvis betyr at grensene er feil.
- **Nytt teigbasert tilskudd, jf utredning av partssammensatt arbeidsgruppe.**
    - Arbeidsgruppa legger fram sin rapport i nærmeste framtid.
    - Trøndelag Bondelag mener det bør prioriteres ressurser for å utvikle og innføre et slikt teigbasert tilskudd. Manglende jordsmonnskartlegging har blitt brukt som argument imot nye tilskudd av denne typen. Jordsmonnskartlegging vil ta flere tiår med dagens tempo. Dersom dette igjen er et hovedargument for ikke å gå videre med teigbaserte tilskudd, så bør det jobbes med alternative kriterier for å kunne etablere en ny ordening innenfor en kortere tidshorisont. I mangel av jordsmonnskartlegging, så må det brukes andre kriterier. For eksempel kan et gårdsbasert tilskudd være et brukbart alternativ til et finmaska teigbasert tilskudd.
  - **Småskiftetilskudd m.m.**
    - Jf partssammensatt arbeidsgruppe i 2018
    - Dette vil være et tilskudd som det vil kreve noe mindre ressurser å utvikle. Staten avviste en slik tilskuddsordning den gangen, men spørsmålet bør tas opp igjen, for å stimulere til fortsatt drift av marginale jordbrukarealer.

Trøndelag Bondelag mener Norges Bondelag må tilnærme seg denne diskusjonen mer helhetlig. Flere virkemidler retter seg mot distrikt og kompensasjon for ulemper. Med enigheten i jordbruksforhandlingene i fjor om å utrede sonegrensen for kjøtt i Stjørdal, er «lokket tatt av» denne diskusjonen. Vi må holde fast ved hva som er målsettingene med virkemidlene, og hva som kan og bør være kriteriene. Vi må ta utgangspunkt i hvorfor vi bruker disse virkemidlene og hva vi skal oppnå. Det er behovet for sterkere og mer differensiert virkemiddelbruk med distriktsinnretning enn tidligere.

Vi er i ferd med å miste produksjonen i deler av landet.

4. Markedsordningene for melk og korn – behov for endringer

Den partssammensatte arbeidsgruppa som ble nedsatt i fjor med mandat å utrede mulige endringer i markedsordningene for korn og melk for å frigjøre rom i gul boks i WTO, har utarbeidet et meget godt grunnlag for å gjøre nødvendige valg mht om det er ønskelig å fjerne målpris for melk, korn, eller begge deler.

Det gjenstående rommet i gul boks i WTO- avtalen ble brukt opp i fjorårets forhandlinger. Taket i gul boks er statisk og ble i 1995 fastsatt til maks 11,49 mrd kroner. De fastsatte målprisene i jordbruksavtalen for melk og korn er de enkeltelementene i landbrukspolitikken som belaster gul boks mest, i og med at de betraktes som produksjonsavhengig støtte. Avtalepartene ble derfor enige om at det er helt nødvendig å frigjøre rom i gul boks i de kommende jordbruksforhandlingene.

Fjerning av målpris for melk vil det utgjøre nærmere 7 mrd kroner, mens målprisen for korn utgjør omkring 2,5 mrd kroner. Dette i seg selv taler for å fjerne melka, hvis formålet er å frigjøre

mest mulig rom i gul boks. Det har imidlertid vært en svært viktig vurdering av mulige konsekvenser av å fjerne målprissystemet i begge de to produksjonene. Kort sagt konsekvenser for måloppnåelsen i norsk landbrukspolitikk.

Dersom det ikke hadde vært begrensninger i gul boks, ville det klart vært ønskelig å fortsette med målpris både for melk og korn. Det ville da heller ikke vær nødvendig å fjerne målprisene for både gris, sau og storfekjøtt ved tidligere forhandlinger. Fjerning av målpris vil isolert sett øke risikoen for mer kortsiktige endringer i prisen til bonden, samt også en risiko for om markedsregulator på egen hånd klarer å presse prisen tilstrekkelig oppover i et marked eksponert for blant annet importkonkurransen. Erfaringene fra storfekjøtt, gris og lam viser imidlertid ikke vesentlige endre mønstre i så måte.

Det er imidlertid ikke tilfeldig at det er melk og korn som nå står igjen med målpris, i tillegg til noen produkter i grøntsektoren. Dette er de to tunge produksjonene med en helt avgjørende rolle i kanaliseringspolitikken. Målsettingen har vært å maksimere innenlands produksjon av mat ved å stimulere kornproduksjon i de gode kornområdene og kanalisere særlig de grovforbaserte husdyrproduksjonene til andre områder med begrens naturgitte betingelser for kornproduksjon. Dette har maksimert både arealbruken og den samla produksjon fra norsk jordbruk. Målprisen på korn, sammen med prisnedskrivningen på korn, har vært viktig for å balansere økonomien mellom kornproduksjonen og husdyrproduksjonene. Videre er melkeprisen avgjørende for utviklingen av melkeproduksjonen som den tunge verdiskaperen og grovforbrukeren i distriktsjordbruket.

Felleskjøpet har som markedsregulator for korn gjort det klart at de ikke vil ta på seg denne rollen i en situasjon hvor målpris fjernes og Felleskjøpet, uten involvering av avtalepartene, vil måtte fastsette kornprisen. Som på den ene siden er inntekt for kornbonden og på den andre siden utgift til husdyrbonden. Dette avveiningen må etter Felleskjøpets vurdering tilligge avtalepartene, eller politikken.

TINE derimot har selv signalisert at de er beredt til å ta en ny rolle som markedsregulator i en markedsordning for melk uten målpris. Dvs med en volummodell.

Trøndelag Bondelag mener med bakgrunn i dette at det bare er målprisen på melk som bør fjernes i årets forhandlinger. Hovedbegrunnelsen er at målprisen på korn er så viktig for gjennomføring av landbrukspolitikken i stort inklusive kanaliseringspolitikken, at den bør videreføres som politisk fastsatt pris.

Trøndelag Bondelag legge stor vekt på at ny modell:

- **må sikre forutsigbare priser for produsent,**
- **må ha markedsregulering med en markedsregulator,**
- **må sikre at det er samvirkebedriftene våre som fyller rollen som markedsregulator med mottakspåkt.**

Videre mener Trøndelag Bondelag at verktøykassen for markedsregulering må styrkes.

Målpris

Korn; Trøndelag Bondelag mener med bakgrunn i ovennevnte at en må gå for å beholde målprisen på korn i vårens jordbruksforhandlinger. Kornpolitikken har en særskilt nøkkelrolle i gjennomføringen av landbrukspolitikken, både som grunnlag for kanalisering og som grunnlag for kraftfôrkostnadene til husdyrproduksjonene. Kornets dobbeltfunksjon som inntektskilde for kornbonden og samtidig kostnad for husdyrproduksjonene, gjør det viktig å beholde den landbrukspolitiske styringa med denne prisen.

Vi mener at målprisen bør økes på korn for å optimalisere kanaliseringmålene. Det forutsettes at rammeoverføringen kompenserer for dette, gjennom prisnedskrivning av korn til kraftfôr. Økt

norsk selvforsyningsgrad basert på mer norsk korn krever bedre kornøkonomi, mens husdyrproduksjonene, spesielt de kraftfôrkrevende, ikke tåler en økt kraftfôrpris.

Trøndelag Bondelag mener også at pris er en viktig faktor for å initiere økt dyrking av arter som kan erstatte noe av proteinimporten til kraftfôr, og imøtekomme kraftfôrprodusentenes ønske om mer havre og fôrhvete i kraftfôret.

Vi foreslår derfor en differensiert økning av målpris på korn fordelt på:

- hvete, matkorn,
- rug, matkorn
- bygg, fôrkorn
- havre, fôrkorn

Trøndelag Bondelag foreslår at pris på fôrhvete må ligge mellom målpris på bygg og målpris på mathvete.

Melk;

Trøndelag Bondelag mener med bakgrunn i rapporten om markedsordningene at det er riktig å gå for å **fjerne målprisen på melk. Dette grepet må imidlertid etter Trøndelag Bondelags vurdering følges av styrking av både distriktstilskudd melk og pristilskudd melk. Dette vil i kombinasjon med prisutvikling i volummodellen være avgjørende for å rette opp lønnsomheten i norsk melkeproduksjon**

Dersom avtalepartene likevel ikke kommer til enighet om å fjerne målprisen på melk, så har vi følgende innspill mht målprisutvikling:

Trøndelag Bondelag mener det er rom for å øke målprisen på melk. Et klart flertall av lokallagene i Trøndelag mener at inntektsløftet i melkeproduksjon i hovedsak må hentes i markedet. Det vil si at det er en klar forventning om at målprisen på melk må opp. Men samtidig er det en erkjennelse av at mulighetsrommet er begrensa. Et like klart flertall av lokallaga sier derfor at det skal legges avgjørende vekt på innspillet fra markedsregulator TINE når det gjelder spørsmålet om økt målpris på melk.

Trøndelag Bondelag legger i likhet med et flertall av lokallaga avgjørende vekt på markedsregulator TINES innspill til målpris for perioden 01.07.24 – 30.06.25.

Potet og grønt;

Målpris på grønnsaker økes for kostnadskompensasjon og tetting av inntektsgap. Trøndelag Bondelag mener det er viktig å videreføre øvre prisgrense på 20%.

Målpris på potet økes med mer enn 70 øre pr kg for kostnadskompensasjon og tetting av inntektsgap.

5. Velferdsordninger

Hvor høyt skal de prioriteres?

82% av lokallagene er helt eller delvis enig i at velferdsordningene må prioriteres høyere enn andre ordninger i år. Dette er en marginal nedgang sammenlignet med i fjor. Det vurderes med andre ord fortsatt å være et stort etterslep i satsene i ordningene. Trøndelag Bondelag er helt enig i dette.

Er det ordninger innenfor velferd som bør prioriteres særskilt?

Både tilskudd til avløsning ved **ferie og fritid** og tilskudd til avløsning ved **sykdom og fødsel** vurderes **begge så viktige at de må prioriteres høyest**. Lokallaga har marginalt pekt på sjukdom og fødsel som viktigst.

- Ferie og fritid må gi gårdbrukeren avlastning i drifta og også reell mulighet til ferie. Dette er meget viktig og forebyggende for både bondehelsa og dyrvelferd.
  - o Tilskudds til avløsning ved ferie og fritid gir ikke den aktive gårdbrukeren rom for ferie og fritid på linje med befolkningen generelt. Makstilskuddet må derfor økes til **i størrelsesorden 250 000 kroner**.
  - o **Tilskuddsgrunnlaget (sats pr dyr og areal) for avløsertilskuddet må også heves** for å sikre ferie og fritid ved ulike bruksstørrelser. Vi erfarer at en i flere produksjoner må opp på et betydelig produksjonsnivå for å kunne få maks tilskudd. **Ammeku** må prioriteres særskilt i denne sammenhengen.
  - o Det utformes et eget **nytt tilskuddsgrunnlag for saktevoksende kylling**. En driftsenhet med full konsesjon vil ikke nå tilskuddstaket med gjeldende tilskuddsgrunnlag.
  - o Videre må det igjen innføres krav om at det bare er **reell avløsning ifm daglig drift som skal være berettiget tilskudd**. Slik ordningen fungerer nå, bruker mange avløsertilskuddet på annet innleid arbeid.
  - o Trøndelag Bondelag foreslår igjen at det **igangsettes en utredning angående innføring av tobruker avløsertilskudd**. En del brukerfamilier har innrettet seg med mål om at to skal ha levebrødet sitt fra gården, og at de dermed er å betrakte som to fulltidsbrukere. Det vil være viktig å sikre brukerne avløsning ved sykdom og nødvendig ferie/fritid også på slike familiebruk.
  - o Nye brukere har ofte en økonomisk anstrengt oppstart, i og med at de ofte må vente over ett år før de mottar produksjonstilskudd og avløsertilskudd. Utbetalingsrutinene, hvor det er driften og avløserutgiftene ett år som legger grunnlaget for utbetaling av produksjonstilskudd og avløsertilskudd i februar året etter, skaper likviditetsutfordringer for denne gruppen. **Trøndelag Bondelag mener det må finnes avbøtende tiltak for å bidra til at ikke oppstarten for nye brukere blir for tøff økonomisk, for eksempel gjennom å kunne utbetale forskudd for denne gruppen etter søknad**.
  - o Det er behov for satsøkning for avløsertilskudd til hjort.
  - o Trøndelag Bondelag **mener grøntproduksjonene også må tas inn i ordningen med tilskudd til ferie og fritid**. Mange potet-, bær-, frukt- og grøntprodusenter har stor produksjon og ofte med ulike kulturer. Behovet for tilgang til ferie og fritid i vesktsesongen er betydelig også i disse produksjonene.
- Sykdomsavløsningsordninga må være så god at den faktisk reduserer den økonomisk risikoen for gårdbrukeren ved innleie av avløser ved sykdom og fødsel. Særlig ved langvarig sykdom, så blir konsekvensene uholdbare økonomisk.
  - o **Dagsatsen for avløsning ved sykdom og fødsel må økes** slik at den minimum dekker den reelle avløserkostnaden pr dag ved sykdom. Trøndelag Bondelag erfarer at denne kostnaden i realiteten vil ligge **i størrelsesorden 2 800 kroner pr dag, hvis en tar hensyn til kommende lønnsoppgjør**.
  - o Faktor for beregning av maks dagsats sykdomsavløsning i de enkelte produksjonene (dyretall og areal) må også heves for å sikre tilstrekkelig tilskudd ved ulike bruksstørrelser.

- Trøndelag Bondelag mener **det er urimelig at tilskudd til avløsning ved sykdom avkortes med lønnsinntekt**. Dette har vært utredet, men må fremmes igjen. **Mange har et driftsomfang som innebærer at det må hentes lønnsinntekt utenfor bruket**. Det er svært urimelig at dette da skal avkortes opp mot dagsatsen i sykdomsavløsningstilskuddet. Lønnsinntekter må bli likestilt med andre næringsinntekter
- Sekundært bør refusjon/tilskudd for de første 16 dagene i en sykdomsperiode være uten noen form for fradrag for andre inntekter.
- **Tidligpensjonsordningen må prioriteres** for å legge til rette for generasjonsskifte. Tilskuddssatsen må dobles både for enbrukerpensjon og tobrukerpensjon.
- **Landbruksvikarordningen** må styrkes med omkring 30 000 kr pr årsverk for å dekke pris- og lønnsvekst.

6. Investeringsvirkemidler

- Regjeringen har i Hurdalsplattformen slått fast at det skal avsettes en milliard kroner utenfor jordbruksavtalen for nødvendige investeringstilskudd for å sikre overgangen fra bås fjøs til løsdriftsfjøs i melkeproduksjon og spesialisert ammekuproduksjon innen fristen 2034. Det er viktig at denne nødvendige fornyingen av driftsapparat ikke belaster ramma i jordbruksoppgjøret. Likevel ser vi at dette i stor grad skjer. **Trøndelag Bondelag krever at løsdriftsmilliarden utenfor inntektsramma i jordbruksavtalen effektueres.**
- Trøndelag Bondelag mener det **fortsatt er nødvendig å prioritere mer midler gjennom IBU-ordningen over jordbruksavtalen**. De ordinære investeringsvirkemidlene kan da nyttes til investeringer i hele spekteret av produksjoner i jordbruket.
- Lokallagene har imidlertid i sine innspill signalisert mindre behov for å prioritere IBU-midlene. Dette er trolig delvis med begrunnelse at inntektsgivende virkemidler må prioriteres først, og at vi i Trøndelag i 2023 erfarte at den tilgjengelige potten ikke ble benyttet fullt ut av Innovasjon Norge.
- Investeringsvirkemidlene må **brukes langt mer aktivt for å nå landbrukspolitiske målsettinger**. Det må investeres på gårdsbruk over hele landet for å utnytte jordbruksarealet og potensialet for matproduksjon.
- SINTEF la sommeren 2023 fram nytt kunnskapsgrunnlag for trøndersk landbruk. Verdiskapingen i trøndersk jordbruk har gått ned med 1,5% på 6 år. Videre ser vi tydelig at det er stor variasjon mellom kommuner. I en del kommuner ned mot Trondheimsfjorden har verdiskapingen økt. **Samtidig har verdiskapingen i en del distriktskommuner stupt i samme periode**. Faktisk har verdiskapingen gått ned med 30-40 % i enkeltkommuner. **Dette er dramatisk, og utfordrer jordbrukets samfunnsmessige betydning og målsettingen om jordbruk i hele landet sterkt. Det synes som utviklingen har vært dårligere i de rene grovforområdene i fylket.**
- I de gode jordbruksområdene hvor det ligger til rette for effektiv drift, har en over de siste åra realisert stordriftsfordeler der det er mulig ut fra det naturgitte arealgrunnlaget. Nå står vi igjen med områder hvor en ikke klarer å hente ut stordriftsfordeler ved investering, og svært få klarer da å realisere investeringer. Dette er kritisk for næringa i mange kommuner, og **investeringsstøtten må derfor i langt større grad innrettes for å sikre en bruksstruktur tilpasset ressursgrunnlaget, uten krav om produksjonsøkning.**

- Trøndelag Bondelag mener det må avsettes en **egen pott for investeringer i grøntsektoren**.
- Investeringsstøtten må også åpne for investeringer for å innfri **nye krav til dyrevelferd og klimatiltak**.
- **Tilskuddstak og tilskuddsprosent må økes for å redusere kapitalbindingen i jordbruket**. Høy gjeldsgrad og kapitalbinding presser lønnsomheten og øker sårbarheten i produksjonen ved kostnads- og renteøkninger. Nedskrivning av investeringskostnadene gjennom investeringsstøtte vil gjøre jordbruket mindre sårbart, og vil kunne innrettes svært målrettet mot å sikre grunnlag for videre drift på små og mellomstore bruk og sysselsetting i distriktene. **75% av lokallaga er også tydelig på at støtteandelen til andre produksjoner bør heves til sammen grense som for ombygging til løsdrift**. Trøndelag Bondelag mener tilskuddstaket bør løftes fra dagens nivå på 3,5 mill kroner **til minimum 4,5 mill kroner**, for å opprettholde den relative verdien i investeringsprosjektene sett i lys av den omfattende kostnadsveksten de siste åra. Tilskuddsprosenten økes til maks 50%.
- **Den ekstraordinære tilskuddsprosenten og tilskuddstaket (50% og 5 mill kroner) for ombygging av bås fjøs til løsdrift må videreføres**.
- Rommet i ordningen må brukes både med hensyn til tilskuddstak og tilskuddsprosent.
- Maksimalt kostnadsgrunnlag for **generasjonsskiftetilskuddet økes til 3 millioner kroner**.
- Tretilskuddet videreføres, og styrkes.
- Sikre at investeringsstøtten blir brukt til å reinvestere/fornye driftsapparatet uten å måtte øke produksjonen.
- Innovasjon Norge må ta større risiko i distriktene og prioritere kapitaltilgangen i de områdene hvor pantegrunnelaget vil være lavere enn i sentrale områder. **Risikolån må brukes mer aktivt** som målretta virkemiddel.
- **Gjeninnføre rentestøtteordningen**, som var gjeldende i en årrekke. Denne er aktualisert igjen på grunn av høy styringsrente. Rentestøtte vil fjerne renterisiko ved investeringsprosjekter framover.

7. Produksjonssviktordningen (Tidl. avlingsskade)

Hvor høyt skal den prioriteres?

Trøndelag Bondelag mener at produksjonssviktordningen bør prioriteres for å redusere blant annet klimabetinget risiko i produksjonene. Likevel mener Trøndelag Bondelag at ordningen må innrettes slik at den ikke fratrukker bonden ansvaret for å dimensjonere egen produksjon og valg av kulturer på en slik måte at en i et normalår faktisk har mulighet til å lykkes med å høste salgbar avling.

- Tilskuddstaket for produksjonssviktordninga må videreføres, med 900 000 kr på korn og 1,8 mill. kroner på grønt.
- Egenandelen i produksjonssviktordningen må reduseres fra dagens 30%.
- Videre må vekstgruppene splittes for å redusere risikoen i enkeltproduksjoner.
- Trøndelag Bondelag mener det er helt nødvendig å endre ordningen slik at den dekker tap sammenlignet med faktisk avlingsnivå. Bruken av sjablonmessige avlingstall som grunnlag for beregningene premierer produsenter som ikke driver godt og har lavere

avlinger enn snittet, og straffer de produsentene som har høyere avlinger enn gjennomsnittet. Dette mener Trøndelag Bondelag gir en skjevhet i tilskuddsberegningene som ikke kan fortsette.

- Erstatningsberegningene må baseres på gårdens dokumenterte avlingsnivå.
- Spesialproduksjoner, som for eksempel såkorn må også få lagt til grunn den reelle verdien på produktet. Disse produksjonene kommer svært dårlig ut i ordningen slik den fungerer i dag.

8. Bærekraftig landbruk

8.1. Klimaarbeidet i landbruket

- Trøndelag Bondelag mener at klimavirkemidler rettet mot jordbruket i all hovedsak skal finansieres utenfor jordbruksavtalen.
- Det er imidlertid en rekke virkemidler over jordbruksavtalen som både har positiv effekt på agronomi, miljø og klima, for eksempel RMP. Disse ordningene kan fortsatt ligge på jordbruksavtalen, men nye ordninger må ikke belaste ramma i jordbruksavtalen.
- Økt tilskudd til klimarådgivning.
- Bionova må i større grad bli et virkemiddel for å nå målene i landbrukets klimaavtale.
- Stryke verdiskapingsprogrammet for fornybar energi.
- Trøndelag Bondelag støtter lokallaga i at følgende tiltak er de mest aktuelle på klimaområdet;
  - o Støtte til solenergi
  - o Støtte til biogassanlegg
  - o SMIL-ordningen og tilskudd til drenering må styrkes.
  - o Kreve at gårdbrukeren har tatt i bruk klimakalkulator for å være berettiget RMP.
- I tillegg mener Trøndelag Bondelag at det er viktig med økt støtte til bioenergi, og at det bør vurderes å stimulere gårdsbaserte vindkraftproduksjon.
- Trøndelag Bondelag mener det bør satses på **tiltak for bedre jordhelse og karbonlagring i jord**. Dette innebærer blant annet å vurdere inført
  - o vekstskiftetilskudd for korn , protein- og oljevekster.
  - o vekstskiftetilskudd for grovfor.
- Trøndelag Bondelag støtter ikke eventuelle tilskudd rettet mot brakklegging av areal/jordvelferdsår.

8.2. Regionalt miljøprogram

Trøndelag Bondelag foreslår å øke avsetningen til Regionalt miljøprogram for økt bærekraft.

Lokallagene er ganske delt i spørsmålet om RMP skal prioriteres i 2024, men en liten overvekt mener RMP må prioriteres høyere enn andre ordninger.

Formålet med satsingen er å styrke og målrette landbrukets innsats på klima og miljø, i tråd med landbrukets klimaplan, Næringspolitisk program og bærekraftstrategi. Alle nye tiltak som tas inn i RMP ordningen må finansieres med nye midler.

Miljøtilskuddene er utformet for å dekke inn bondens merkostnader med å gjennomføre en ekstra innsats i driftsmetodene for klima og miljø. De generelt økte kostnadene i landbruket gir også økte kostnader ifm gjennomføring av klima- og miljøtiltak. Det er derfor behov for økte tilskuddssatser og økt bevilgningsramme på RMP.

En økning av RMP potten (og satsene) vil:

1. være et stimuli til å iverksette tiltak,
2. dekke merkostnadene med å iverksette tiltak (kostnadene har økt betydelig),
3. bevege norsk landbruk i en mer bærekraftig retning.

I Jordbruksforhandlingene i 2022 og 2023 ble det avsatt en betydelig pott øremerka midler med formål å redusere avrenning fra landbruket til Oslofjorden. Trøndelag Bondelag ser behovet for forsterka virkemiddelbruk for å redusere landbrukets negative påvirkning av vannmiljø, men vi mener det er problematisk at en så stor del av potten øremerkes et geografisk område. Trøndelag har også utfordringer og vil ha økt behov for midler framover. Vi er varsla om at Statsforvalteren har fått i oppdrag å utrede innføring av juridiske virkemidler (miljøforskrift) også i Trøndelag. Det er dermed et økende behov for RMP-midler i Trøndelag i åra framover. **Det vil også etter hvert synliggjøre behovet for en tilsvarende ekstraordinær øremerka prioritering av Trondheimsfjordområdet i åra framover.**

Trøndelag Bondelag mener at seterbruk må stimuleres mer aktivt gjennom RMP. Kostnadsvekst og betydelig økt arbeidsbehov i denne driftsformen må kompenseres gjennom økt RMP-tilskudd til setring. Det er ønskelig å øke satsen for de som har seterdrift 6 uker eller mer.

Trøndelag Bondelag kreve at tilskudd til tilrettelegging av beiteareal til Kortnebb- og hvitkinngås må tas ut av RMP og videreføre i en egen avsetning over jordbruksavtalen. Øremerkingen ble fjernet, og Trøndelag må i dag prioritere ordningen innenfor RMP-ramma.

8.3. Økologisk produksjon

På en rekke økologiske produkter er det i dag underskudd i forhold til hva markedet etterspør, og nye lokale omsetningskanaler gir økt omsetning av økologiske produkter. Det er viktig at norsk landbruk er i stand til å møte denne etterspørselen og bidra til lokal vekst på området. Økologisk landbruk bør derfor utvikles i takt med markedet for økologiske produkter, slik at produksjonen tilpasses etterspørselen. Likeså gir produksjonen i de økologiske miljøer en positiv effekt i agronomikunnskapen for konvensjonelle brukere.

Litt over halvparten er hel og delvis enig i at Bondelaget må jobbe for større leveranser og flere produkter til forbrukeren. Virkemidlene lokallaga peker på er i hovedsak økt arealtilskudd og i noen grad styrka omleggingstilskudd. Det vises til at det er uttak av pris i markedet, og etterspørsel i markedet som må være drivende for utviklingen av økologisk produksjon. De åpner imidlertid for at det kan brukes prisnedskrivning på sentrale økologiske produkter. Trøndelag Bondelag støtter dette, men mener det er viktig for norsk landbruk å faktisk utnytte de markedsmulighetene som finnes på dette området. Vi må sikre at så mye som mulig av etterspørselen dekkes av norsk produksjon.

- Økt prisuttak i markedet er avgjørende for både å dekke merkostnader og å sikre lønnsomheten i økologisk produksjon.
- Virkemidlene må innrettes slik at de stimulerer til best mulig vekstskifte og økt produksjon. Det må stilles strenge avlingskrav for økologisk areal.
- Det produseres for lite økologisk korn i Norge, både mat- og fôrkorn. Det bør legges til rette for å dekke de behovene markedet etterspør når det gjelder økologisk korn gjennom

pris på kornet. Bare en femtedel av behovet dekkes av norsk produksjon. For å opprettholde konkurransekraft ved prisøkning, bør det vurderes å benytte økt prisnedskrivning på økologisk korn.

- På lik linje med at husdyrtilskuddene i konvensjonell produksjon er foreslått økt betydelig, så må husdyrtilskuddene økes også i økologisk produksjon.
- Styrke rådgivningen for produsenter som legger om.
- Prioritere markedsprosjekter, særlig for frukt, bær, grønt og korn
- Øke pristilskudd på økologisk melk.

8.4. Dyrevelferd

Tiltak for å forbedre dyrevelferden/unngå dyretragedier

- Tilskudd til **veterinære reiser** må styrkes betydelig. Dette er kritisk for å opprettholde veterinærtjenester i hele landet. Trøndelag Bondelag gir også **innspill om at fergeutgifter må dekkes over ordningen**. I dag blir ikke slike utgifter refundert, og det gir urimelige kostnader i kyststrøkene.
- Vi ser også flere eksempler på at kommunene i distriktene ikke klarer å opprettholde et tilstrekkelig godt veterinærtjenestetilbud. Dette er kritisk ift dyrevelferd. Det er derfor **behov for å evaluere veterinærtjenestordningen og øke satsene i veterinærtjenestordningen som sådan**.
- Økt tilskudd til **landbruksvikarordningen med minimum 30 000 kroner pr årsverk**.
- Investeringsvirkemidlene må innrettes mot fornying av driftsapparat for å innfri krav til dyrevelferd og investeringstiltak som generelt sett bedrer dyrevelferden i husdyrproduksjonene.
  - o Ombygging fra båsfjøs til løsdrift er avgjørende viktig, og må «smøres» tilstrekkelig til at løsdriftskravet ikke resulterer i en massiv nedleggelse av melkeproduksjon i deler av landet, og at vi kommer i en situasjon hvor vi ikke klarer å dekke markedet med egen produksjon. Utviklingen er bekymringsfull.
  - o Trøndelag Bondelag mener det er behov for å prioritere investeringer i dyrevelferdsfremmende tiltak i svineproduksjonen.
  - o Tilsvarende behov gjelder også for andre produksjoner. Dyrevelferdsfremmende investeringer er avgjørende viktig for norsk husdyrproduksjons omdømme og for å opprettholde markedsposisjonen på kjøtt.

9. Ku- og geitemelk

Hvordan vurderes markedssituasjonen?

Konkurransesituasjonen for norsk melk og ost har over år vært særlig utfordrende. Det har vært en kraftig økning i importen av melkeprodukter, men vi ser nå for første gang en nedgang i importvolumet på melkeprodukter. Men denne effekten er trolig ikke varig.

Redusert vekst i importen kunne gi rom for økt produksjon også innenlands, men en har det siste året sett en effekt av at den norske forbrukeren velger billigere varer, for å kompensere for den raske generelle prisveksten og rentehevingene. I sum utfordrer fortsatt situasjonen volumet og verdiskapingen i melkeproduksjonen, selv om prognosene for 2024 nå er økt behov for melk.

Melk og produksjon av storfekjøtt er bærebjelken for en vesentlig del av jordbruksproduksjonen i distrikta. Også i Trøndersk landbruk står melk og storfekjøtt for hoveddelen av verdiskapingen i landbruket. Svært mye av jordbruksarealet er knyttet til disse produksjonene og hoveddelen av sysselsettingen skjer innenfor disse produksjonene.

Trøndelag Bondelag applauderer og støtter lokal foredling av landbruksprodukter, og mener dette er en berikelse for norsk matproduksjon. Vi vil imidlertid henstille til at regelverket for lokal foredling av melk blir gjennomgått på nytt med mål om å sikre at dette tjener målet om lokal småskalaproduksjon. Dette for å forhindre at det etableres virksomheter nært markedet som konkurrerer i større omfang med ordinært marked for konsummelk og fløte.

Melkeproduksjonen er i all hovedsak en heltidsproduksjon som forutsetter en konkurransedyktig inntekt dersom en over tid skal opprettholde melkas sentrale landbrukspolitiske rolle.

Trøndelag Bondelag vil innledningsvis peke på at melkeproduksjonen i Trøndelag, dvs sone 4 og 5A, synes å ha betydelig lavere lønnsomhet enn andre soner de siste åra. **Referansebrukene på melk i sone 4 og 5 A ligger omkring 150 000 kroner under de andre sonene pr årsverk. Denne innbyrdes ulikheten i melkeproduksjonen i vårt område må rettes opp i årets jordbruksforhandlinger. I tillegg må inntektene i melkeproduksjonen som sådan også løftes til jamstilt nivå.**

Hvordan bedre rammevilkåra?

Som nevnt tidligere, så er styrking av tollvernet avgjørende for å kunne øke prisuttaket i Norge for en rekke landbruksvarer, melk vil også over tid kunne bli aktuell.

Høye verdensmarkedspriser som følge av den svært spente sikkerhetspolitiske krisen, og ekstrem kostnadsvekst i de internasjonale råvaremarkedene, har økt rommet for prisuttak i Norge midlertidig. Rommet for prisuttak må utnyttes.

Også i år vil en betydelig del av den økonomiske ramma for forhandlingene måtte komme i form av budsjettmidler. Budsjettmidlene må brukes aktivt for å styrke den landbrukspolitiske virkemiddelbruken rettet mot distrikt, struktur, velferdsordninger, samt dyrevelferd og bærekraft også i melkeproduksjon. Særskilte investeringsvirkemidler rettet mot overgangen fra bås fjøs til løsdriftsfjøs skal finansieres utenfor jordbruksavtalens ramme med 1 mrd kroner.

Et klart flertall av lokallagene i Trøndelag mener at inntektsløftet i melkeproduksjon i hovedsak må hentes i markedet (77% er helt eller delvis enig i dette). Det vil si at det er en klar forventning om at prisen på melk må opp. Men samtidig er det en erkjennelse av at mulighetsrommet er begrensa.

Et nesten like klart flertall av lokallaga (71%) sier derfor at det skal legges avgjørende vekt på innspillet fra markedsregulator TINE når det gjelder spørsmålet om økt målpris på melk, dersom ikke målprisen for melk blir avvikla.

TINE erfarer at melkevolumet i det norske markedet er følsomt for prisøkning. Dersom prisøkning får som konsekvens at melkevolumet går tydelig ned, så vil dette ramme produksjonen med både lavere forholdstall og høyere enhetskostnader i foredlingsindustrien vår.

Dersom målprisen for melk ikke fjernes, så legger Trøndelag Bondelag i likhet med lokallaga avgjørende vekt på markedsregulator TINEs innspill til målpris for perioden 01.07.23 – 01.07.24.

Trøndelag Bondelag mener det er rom for å øke prisen på melk, uavhengig av om ny pris fastsettes som målpris eller en prognosert gjennomsnittlig produsentpris (ny volummodell på melk).

Prioritering av tilskudd:

- Trøndelag Bondelag mener det må brukes betydelige budsjettmidler for å styrke distriktstilskudd melk (blå boks) og pristilskudd pr liter melk (gul boks). Dette grepet er sannsynligvis nødvendig for å bidra til å heve lønnsomheten i melkeproduksjonen opp til nødvendig nivå ifm opptrapping.
- Små og mellomstore bruk må prioriteres. Videreføre og forsterke ordningen med tilskudd til små og mellomstore bruk.
- For å sikre melkeproduksjon over hele landet er det viktig å sikre nødvendig fornying av driftsapparatet med økt investeringsstøtte, uten krav om produksjonsøkning.
- For å sikre akseptabel inntektsutvikling i melkeproduksjon mener Trøndelag Bondelag at husdyrtilskuddet må økes. Dersom en ikke klarer å ta ut vesentlig pris i markedet, så må også større bruk nyte godt av økning i budsjettoverføringene.
- Trøndelag Bondelag mener det også må gis økt driftstilskudd i melkeproduksjonen.
- Det etableres et eget produksjonstilskudd for mjølkekyr av de bevaringsverdige storferasene i størrelsesorden kr 10 000 pr ku pr år.
- Velferdsordningene må styrkes betydelig jf. kapittel 5.
- For å ivareta kulturlandskapet og å styrke ressursgrunnlaget må beitetilskuddene fortsatt økes, dvs både det generelle beitetilskuddet og utmarksbeitetilskuddet.
- Tilskudd til drift av beitelag (OBB) må styrkes for å legge grunnlaget for velfungerende og velorganisert beitebruk i hele landet.
- Tilskudd til tiltak i beiteområder; Tilskuddet skal bidra til god utnytting av utmarksbeiter, redusere tap av dyr og fremme fellestiltak i beiteområdene. Trøndelag Bondelag mener investeringsstøtte til tiltak i beiteområder må økes. Faste tekniske installasjoner som sperregjerder og sankeanlegg må prioriteres høyst, men en betydelig del av potten må også nyttes på elektronisk overvåkingsutstyr. Trøndelag Bondelag begrunner en økning av midler over denne ordningen med at det er forsvinnende lite midler til fordeling i kommunene til formålet, langt mindre enn behovet. I tillegg ser vi nå en liten revolusjon i beitebruken med rask økning i bruk av digitale overvåkings/beitebruksverktøy. Dette må stimuleres i større grad, og vil i seg selv legge grunnlaget for økt utnytting av utmarksbeite i storfeholdet. Tiltakene bidrar også til å redusere konflikter med andre interesser/produksjoner.
- Prisnedskrivning på korn til kraftfôr må videreføres for å unngå kostnadsvekst i melkeproduksjonen og for å sikre sjølforsyningsgraden.

- PU-ordningen er avgjørende for å opprettholde melkeproduksjon over hele landet. Det er viktig at en holder fast ved den opprinnelige hensikten med ordningen, og ikke bruker av disse midlene til utlikning av mulige konkurranseskjevheter mellom de forskjellige meieriselskapene. Prisutjevningsordningen finansieres over melkeprisen, og det er dermed den norske melkebonden som i bunn og grunn finansierer de konkurransepolitiske virkemidlene i PU-ordningen. Dette kan ikke fortsette, og målprisen på melk må komme bonden til gode.
- De konkurransepolitiske virkemidlene i melkesektoren må dermed finansieres over statsbudsjettet. Dette vil frigi ca 30 ør pr liter melk til melkeprodusenten.
- RÅK -ordningen bør styrkes med det mål om at større andel av ferdigprodukter laget i Norge, produseres på norske råvarer
- Seminutjamningstilskuddet må styrkes for å utjamne seminkostnadene mellom husdyrtette områder og andre områder med store avstander, spredt husdyrproduksjon og få veterinærer.
- Tilskudd til veterinære reiser må styrkes, for må sikre velfungerende veterinærtilbud med god kostnadsutjamning.
- Styrke veterinærvaktordningen betydelig for å sikre kommunenes arbeid med å opprettholde veterinærtilbudet i hele landet.
- Tilskudd til landbruksvikar må styrkes med minst 30 000 kr pr årsverk.

10. Storfekjøtt/ammeku

Hvordan vurderes markedssituasjonen?

Det har over mange år vært et betydelig underskudd av storfekjøtt i det norske markedet. Men kombinasjonen av endringer av forbruket av rødt kjøtt, og økt antall ammekyr har resultert i markedsdekning og overproduksjon. Før jul 2022 ble det igjen behov for å ta i bruk reguleringslager på storfe.

Forbrukeren velger i større grad bort dyre kjøttslag og erstatter de med billigere kjøttslag. Videre er rødt kjøtt utfordra både i nye kostholdsråd og i klimadebatten. Det ligger nå et betydelig volum på reguleringslager, og det er gjennomført ekstraordinært kalveslakt for å ta ned prognosene for framtidig produksjon i slutten av 2024 og 2025.

Ammekuproduksjon er en langsiktig produksjon hvor overproduksjon vil få svært negative effekter på prisdannelsen og lønnsomheten. De markedsreguleringstiltakene som nå er iverksatt vil imidlertid trolig bringe storfekjøtt over i balanse og underdekning innen 1-2 år. Det vil derfor være viktig å sikre lønnsomheten også i denne produksjonen for å kunne dekke etterspørselen over tid.

Trøndelag Bondelags mener det er nødvendig å innføre en form for produksjonsregulering i denne produksjonen.

I tillegg er det svært uheldig at dagens system omkring telledato påfører markedsregulator og foredlingsindustri uforholdsmessig store kostnader på grunn av sterk konsentrasjon av slaktning av store volum i perioden etter første oktober. Telledato må avvikles.

Hvordan bedre rammevilkåra?

- Trøndelag Bondelag mener det er meget viktig å gi storfekjøttproduksjon en økonomisk utvikling på linje med annen produksjon gjennom bruk av pris og budsjettmidler.

Produksjonen bør i størst mulig grad kanaliseres til typiske grasproduksjonsområder hvor en kan utnytte gode utmarksbeiter. Det vil være nødvendig å sikre investeringer i driftsapparat også i storfekjøttproduksjonen, hvis en skal kunne dekke etterspørselen over tid.

- Ammeku må prioriteres særskilt, da produksjonen sammen med melk og lammeproduksjon har ligget lavest på lønnsomhet i referansebruksberegningene.
- Styrking av tollvernet for å kunne øke gjennomsnittlig engrospris, overgang til prosenttoll på storfekjøtt.
- Ordningen med kvalitetstilskudd for å dekke det innenlandske markedet på storfekjøtt bør videreføres. Det kan imidlertid være grunn for å vurdere satsene mellom klassene for å redusere stimulansen til intensiv produksjon av volum i en overskuddssituasjon.
- Investeringsstøtte må prioriteres til grasområder med tilgang til beitearealer. Øk tilskuddstaket ytterligere til minimum 4,5 millioner kroner, og bruk IBU-midlene mer aktivt for å redusere kapitalbindingen i landbruket framover. Det innebærer økt tildeling pr investeringsprosjekt. Tilskuddsprosent må også økes til 50%.
- Det generelle beitetilskuddet og utmarksbeitetilskuddet må fortsatt økes. Dette er viktig for å styrke produksjonen og arealbruk i distriktene.
- Arealtilskudd grovfor i sone 4 og 5 må økes betydelig for å bidra til bedre lønnsomheten i grovforproduksjonene. Sone 4 må økes mest, i og med at denne satsen har blitt liggende etter i en årrekke.
- Forsterk strukturinnretningen i husdyrtilskuddene til små og mellomstore bruk i ammekuproduksjonen.
- Styrk driftstilskuddet og strukturinnretningen i dette til ammekuproduksjon.
- Gitt økt rom i gul boks, kan også pristilskudd på storfekjøtt brukes for å stimulere lønnsomheten nå markedet kommer i balanse.
- Det er stort engasjement i sonegrensene for distriktstilskudd for kjøtt i deler av Trøndelag. Eksisterende grenser gir urimelige utslag i deler av området vårt, og det er jobba aktivt fra flere lokallag for endringer. Sonegrensene for distriktstilskudd for kjøtt må gjennomgås.
- I fjorårets forhandlinger ble det bestilt en utredning av sonegrensene for kjøtt i Stjørdal kommune. Utredningen fra Landbruksdirektoratet har nå kommet. De bekrefter at det er veldig ulik grensegang i sonegrensen for kjøtt i Stjørdal sammenlignet med for eksempel Verdal kommune. De konkluderer imidlertid med at dette ikke nødvendigvis betyr at sonegrensene i Stjørdal er feil, og at det kan være andre forhold som ble tillagt vekt den gang grensene ble fastsatt.

Trøndelag Bondelag stiller seg svært undrende til de konklusjonene direktoratet presenterer. Det kan ikke være noen tvil om at distriktstilskuddet for kjøtt har som formål å utjevne driftsulempet mellom geografiske områder. Det at direktoratet selv konkluderer med at det er avvikende grensegang i Stjørdal sammenlignet med Verdal må være et tungtveiende argument for at det er behov for endringer. Trøndelag Bondelag krever at dette tas på alvor av avtalepartene, og ber derfor om at utredningen brukes som faglig utgangspunkt for å be om endringer sonegrensene for distriktstilskudd for kjøtt i Stjørdal.
- Det må etableres en registreringsordning som kan gi et sikkert grunnlag for beregning av produksjonstilskudd etter gjennomsnittsberegning i året i stedet for bruk av 2 årlige telledatoer.
- Velferdsordningene må styrkes betydelig jf. kapittel 5.

- Tilskudd til drift av beitelag OBB må styrkes for å legge grunnlaget for velfungerende og velorganisert beitebruk i hele landet.
- Tilskudd til tiltak i beiteområder; Tilskuddet skal bidra til god utnytting av utmarksbeiter, redusere tap av dyr og fremme fellestiltak i beiteområdene. Trøndelag Bondelag mener investeringsstøtte til tiltak i beiteområder må økes. Faste tekniske installasjoner som sperregjerder og sankeanlegg må prioriteres, men en betydelig del av potten må vris over på elektronisk overvåkingsutstyr. Trøndelag Bondelag begrunner en økning av midler over denne ordningen med at det er forsvinnende lite midler til fordeling i kommunene, langt mindre enn behovet. I tillegg ser vi nå en liten revolusjon i beitebruken med rask økning i bruk av digitale overvåkingsverktøy. Dette må stimuleres i langt større grad, og vil i seg selv legge grunnlaget for økt utnytting av utmarksbeite i storfeholdet.

11. Sau/lam

Hvordan vurderes markedssituasjonen?

Sauenæringa har gjennom flere år slitt med å oppnå en tilfredsstillende økonomi. Dette har til dels en årsak i ubalanse i markedet, og at markedet ikke har hatt stor nok betalingsvilje for sau/lammekjøtt. Nå er det underdekning for lammekjøtt, noe som gir rom for å styrke økonomien og øke produksjonen for å dekke amrkedet.

I innspillene fra lokallaga er det klart at alle produksjoner skal prioriteres for å tette inntektsgapet mot andre grupper. Samtidig er grovforproduksjonene prioritert klart høyest blant størstedelen av lokallaga.

Trøndelag Bondelag mener det er helt nødvendig å innføring produksjonsregulering for å kunne bedre rammevilkårene og lønnsomheten i saueholdet.

Hvordan bedre rammevilkåra?

Sauereproduksjon ligger sammen med ammekuproduksjon og melk lavest i inntekt i referansebruksberegningene. For å tette inntektsgapet mot andre grupper, må lammeproduksjon løftes relativt sett mer enn andre produksjoner.

Generelt sett mener Trøndelag Bondelag at styrking av utmarksbeitetilskuddet må prioriteres særskilt. Dette er vesentlige for å nyttiggjøre seg beiteressursene, samtidig som kulturlandskapet holdes i hevd, og framfor alt bør det tilstrebes at det meste av sauekjøttet produseres på utmarksbeite. Dette fordi det gir den beste kvaliteten på produkta, er den mest miljøvennlige produksjonen og gir god dyrevelferd.

- Det generelle beitetilskuddet og utmarksbeitetilskuddet må fortsatt økes.
- Tilskudd til drift av beitelag OBB må styrkes for å legge grunnlaget for velfungerende og velorganisert beitebruk i hele landet.
- Velferdsordningene må styrkes betydelig jf. kapittel 5.
- Etablere et eget driftstilskudd for sau med innslagspunkt 70 sau og med avtrapping med økende dyretall.
- Styrk dyretilskuddene i saueproduksjonen, med strukturinnretning. Det vil si at Trøndelag Bondelag mener dyretilskuddet bør økes i intervallet 76 – 150 dyr.
- Trøndelag Bondelag foreslår å sette et tak på antall vinterfora sau det utbetales husdyrtilskudd til. Samtidig legges det vekt på at husdyrtilskuddet må forutsette at

driftsforma omfatter et driftsapparat av et visst omfang. Utegangersau uten driftsbygninger og tekniske installasjoner vil dermed falle utenfor dette.

- For utbetaling av husdyrtilskudd kreves det at det i gjennomsnitt for buskapen produseres minimum 25 kg slakt pr. vinterfora dyr, hvor eventuelle tapte lam til rovdyr får en gjennomsnittsberegnet slaktevekt for egen besetning over flere år.
- Styrk kvalitetstilskuddet for lammeslakt innenfor det markedsrommet vi nå har.
- Ulltilskuddet i dagens ordning bør heves. Det er underskudd på norsk ull. Det er viktig å sikre at all ull blir tatt vare på, med begrunnelse i at dette er et bærekraftig råstoff som i mange sammenhenger erstatter miljøskadelige tekstiler.
- Styrket innfrakttilskudd for slakt er viktig for å sikre kjøttproduksjon i hele landet.
- Tilskudd til tiltak i beiteområder; Tilskuddet skal bidra til god utnyttning av utmarksbeiter, redusere tap av dyr og fremme fellestiltak i beiteområdene. Trøndelag Bondelag mener investeringsstøtte til tiltak i beiteområder må økes. Faste tekniske installasjoner som sperregjerder og sankeanlegg må prioriteres høyest, men en del av potten må også kunne benyttes på elektronisk overvåkingsutstyr. Trøndelag Bondelag begrunner en økning av midler over denne ordningen med at det er forsvinnende lite midler til fordeling i kommunene, langt mindre enn behovet. I tillegg ser vi nå en revolusjon i beitebruken med rask økning i bruk av digitale overvåkingsverktøy. Ordningen bidrar til å redusere potensiell konflikt med andre interesser og produksjoner.

12. Svin

Svineproduksjon er viktig for distriktsjordbruket, og må kunne drives i ulik størrelse med utgangspunkt i utnyttelse av ressursgrunnlaget på gården. Dette er også viktig for å opprettholde en desentralisert foredlingsindustri.

Hvordan vurderes markedsituasjon

I svinenæringa har vi tidligere hatt noen år med god markedsbalanse på svinekjøttet. Men det er i løpet av de par siste åra oppstått en viss overproduksjon. Trøndelag Bondelag har forventninger til at markedsregulator Nortura vil ha rom for å øke planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) på gris når markedet tilsier det.

I Trøndelag bygges det ingen smågrisfjøs, da inngangsbilletten på et slikt nybygg nå ligger på omkring 28 millioner kroner. I tillegg til dette har vi heller ikke fått den fulle effekten av utrangeringen av engangspurkene. Denne får vi i 2025, når dispensasjonene går ut. Da vil betydelige volum svinekjøtt gå ut av produksjon. I Trøndelag er situasjonen også sånn at 38% av purkebesetningene produserer under halv konsesjon, så her ligger det et uutnyttet potensial i næringa, som det er mulig å hente ut dersom det avsettes investeringsvirkemidler til svineproduksjon.

Obligatorisk husdyrkontrolldeltagelse (Ingris) vil være et viktig hjelpemiddel med tanke på å ha oversikt over produksjon og prognoser for når kjøttet vil komme ut i markedet. Dette har stor betydning for lønnsomheten.

Hvordan bedre rammevilkåra?

Investeringsvirkemidler:

- Grunnet mange år etter hverandre med dårlig økonomi, er etterslepet på vedlikehold stort. 70% av husene må bygges om og oppgraderes for å møte dagens krav, forventninger og behov. Grisen har vært gjennom flere år med høyt press på dyrevelferd, og det er derfor

helt nødvendig med investeringstilskudd på gris for å møte disse forventningene. Trøndelag Bondelag mener det derfor må gis tilstrekkelige økonomiske rammer i IBU-ordningen til å kunne åpnes opp for investeringsstøtte på eksisterende bruk opp til konsesjonsgrensen.

- Investeringstilskudd må gis til fremtidsrettede tiltak som både hever dyrevelferden i fjøsene, og som bidrar i positiv retning i klimaregnskapet. Ombygginger som gir større plass per gris, ny innredning, matter og mykt underlag, bedre ventilasjon, etterisolering og konvertering til SPF er tiltak som må med i ei slik ordning.
- Distriktsgrisen bør også styrkes gjennom høyere satser på investeringsmidler i regioner med særlig stor avstand til foredlingsindustri og fôrindustri.

Prioritering av ulike tilskudd:

- Kraftforprisen må holdes nede gjennom prisnedskrivningstilskudd på korn.
- Smågrisproduksjon er arbeidsintensiv og kapitalkrevende. Lønnsomheten i mindre besetninger må derfor bedres gjennom styrking av strukturvirkemidler.
- Husdyrtilskuddet er mest avgjørende for de små besetningene. Det er dyrt å være liten i både distrikt og sentrale strøk, derfor bør husdyrtilskudd til mindre besetninger økes.
- Det foreslås et trappetrinnsystem for husdyrtilskuddet på avlspurker og slaktegris, der man omfordeler midlene i favør av de minste besetningene.
- Forslag til ny fordelingsnøkkel for husdyrtilskudd på avlspurker:
  - o Det foreslås å innføre et tilskudd til små og mellomstore svineprodusenter. Det foreslås satser på 1500 kr pr avlspurke for 1-25 avlspurker, og 1100 kr pr avlspurke for de neste 26-35 avlspurker. Besetninger som har over 35 avlspurker vil dermed få 0 kr i husdyrtilskudd på avlspurker.
- Forslag til ny fordelingsnøkkel for husdyrtilskudd på slaktegris:
  - o Det foreslås å etablere et nytt dyretallsintervall, og å øke satsen for 1 - 700 slaktegris til 28 kr pr. gris
- Velferdsordningene må styrkes betydelig jf. kapittel 5.

13. Egg og fjørfe

Produksjon av egg og kylling har tradisjonelt vært produksjoner som har utnyttet ledig ressurser på gården, både arealmessig og arbeidskraft. Etter endringer i konsesjonsgrensene i 2014 har denne produksjonen fått en vesentlig betydning for mange brukere. Vi mener det fortsatt bør være rom for disse produksjonene til utnyttelse av gårdens totalressurser.

Trøndelag Bondelag er bekymret for frafallet av markedsordninger innenfor disse produksjonene, og mener at disse er nødvendig for å opprettholde produksjonene i distrikta. På egg har det eksempelvis vært en konstant overproduksjon siden 2014, men situasjonen snudde brått ved inngangen til 2024. Det er nå underskudd av egg, grunnet sykdomsutbrudd både i Sverige og Europa. Norsk industri har dermed tatt inn mer norsk egg i sin produksjon, fordi tilgangen har vært bedre og prisen lavere i Norge enn internasjonalt

Fraktutjevning et viktig virkemiddel for å sikre landbruksproduksjon over hele landet. Med en prinsipiell inngang på debatten er fraktutjevning et av de mest treffsikre

distriktsvirkemidler vi har med tanke på at de utligner rene transportkostnader for foredlingsbedriften. Vi mener derfor det er riktig å fremme som forslag før årets jordbruksforhandlinger at det avsettes midler til innfrakt av fjørfe.

- Et sterkt tollvern er viktig for at norske bønder kan produsere egg og fjørfekjøtt på mest mulig norske råvarer. Vi ser stadig mer import av egg- og fjørfeprodukter.
- Prisedskrivning: Kraftfôr er den største utgiftsposten for fjørfebonden, og selv små økninger i fôrpris får store negative utslag for fjørfebondens bunnlinje. Økt kornpris må kompenseres ved tilsvarende økt prisedskrivning på norsk korn.
- Husdyrtilskudd: rett opp husdyrtilskuddet slik at alle høner opp til konsesjonsgrensen, 7 500 stk., berettiges tilskudd på minimum kr 12 per høne. Husdyrtilskudd til rugeeggprodusenter må også oppjusteres årlig.
- Velferdsordningene må styrkes betydelig jf. kapittel 5.
- Konsesjonsgrensene for hvitt kjøtt og konsumegg må ikke økes.
- Markedsreguleringsordningen for egg må opprettholdes.
- Det må jobbes for å få innført etableringskontroll på egg gjennom markedsregulator i samarbeid med de andre varemottakere.
- Differensiert omsetningsavgift for nye produsenter ved markedsoverskudd må innføres.
- Ordningen med frakttilskudd for konsumegg må opprettholdes.
- Frakttilskudd på innfrakt av kylling til slakt, må etableres.
- Fraktutjevningen vurderes som et viktig distriktpolitisk virkemiddel samt redusere konsekvensene av eventuelle utbrudd av smittsomme fjørfesykdommer i fremtiden ved å ha en spredt produksjon.
- Ønsker øremerkede investeringsmidler/støtteordninger til fornybare energikilder. I tillegg til kraftfôr er energi den største innsatsfaktoren i kjøttproduksjonen.
- Investeringsstilskudd må gis til ombygging og tiltak som hever dyrevelferden i fjøsene.

14. Korn/kraftfôr

Kornproduksjonen i Midt-Norge dreier seg i all hovedsak om dyrking av bygg innenfor arealsone 4 og 5. Men i de beste områdene dyrkes hvete opp til matkvalitet.

I Midt-Norge oppnådde kornprodusentene et middels avlingsår i 2023, men med betydelige utfordringer med innhøsting på slutten av sesongen. Midt-Norge var dermed ikke like påvirket av ekstremvær som østlandet, som jo fikk et svært dårlig år på grunn av både tørke og påfølgende nedbør.

Klimaendringene har økt variasjonen i vekstforholdene for kornproduksjonen mellom år, og disse klimaendringene vil kreve omstillinger.

Året 2023 viser med stor tydelighet viktigheten av å utvikle kornproduksjonen i ulike deler av landet. Kombinert med Stortingets målsetting om å økt selvforsyningsgraden til 50%, er denne økte sårbarheten et tungtveiende argument for å stimulere til økt kornproduksjon i alle områdene med naturgitte forhold for denne produksjonen. Kornproduksjonen i Midt-Norge er en helt sentral risikoavlastning ved klimabetinget avlingssvikt i de tyngste kornområdene på østlandet. Dette gjelder både produksjon av fôrkorn og ikke minst såkorn.

Dette er det viktig å legge til grunn i vårens jordbruksoppgjør.

Midt-Norge har en underdekning på havre i forhold til kraftfôrforbruket, mens rundt 20 % av bygget i et normalår går til andre distrikter. Midt Norsk matproduksjon er i stor grad basert på lokale ressurser, og det er et mål å få økt kornproduksjonen for å dekke mer av det totale forbruket av korn i regionen.

Stortinget har gjort vedtak om at inntektsgapet mellom landbruket og andre grupper skal tettes i løpet av stortingsperioden. **Dette vil fordre både økt uttak i markedet og betydelig økt støtte med budsjettmidler over jordbruksavtalen. Opptrappingsplanen for norsk landbruk må gjennomføres nå, på en måte som øker selvforsyningsgraden til 50 %.**

Selv om norsk fôrkorn i liten grad er eksponert for verdensmarkedspriser, så må målprisøkninger i kornproduksjonen enten følges av økt prisnedskrivning, eller økt prisuttak på sluttproduktene i husdyrproduksjonene. I og med at målsettingen om tetting av inntektsgapet gjelder alle produksjoner, så må det skapes rom for prisuttak og inntekt i alle produksjoner. **Fortsatt overgang til prosenttoll for nye jordbruksprodukter vil være nødvendig for å kunne øke innenlandske priser framover når verdensmarkedet igjen normaliserer seg.**

Trøndelag Bondelag legger stor vekt på at en kraftfull virkemiddelbruk for å nå målsettingene i Bondelagets korn- og proteinstrategi må sikre at en utnytter potensialet for produksjon i de noe mer marginale kornområdene, som i Midt-Norge. Det vil være betydelig merverdi å hente på å utnytte produksjonspotensialet for ulike korn-, proteinvekst- og oljevekstproduksjonen i hele landet. Dette må virkemiddelbruken legge til rette for. Trøndelag vil kunne øke sin produksjon av både mathvete, fôrhvete, protein- og oljevekster ved riktig stimulans.

Videre mener Trøndelag Bondelag at ordningen med beredskapslager for såkorn må styrkes. Den dårlige kornhøsten på Østlandet resulterer i betydelig underskudd på såkorn i Norge kommende sesong. Det må importeres betydelige volum såkorn fra andre europeiske land, som Finland og Polen. Dette innebærer en betydelig sårbarhet i vår egen kornproduksjon. På samme måte som det er gjort politiske beslutninger om å etablere beredskapslager for matkorn, så er det minst like avgjørende å sikre såkorn for vår egen framtidige kornproduksjon. Dette er helt grunnleggende for vår løpende matproduksjon.

Totalberedskapskommisjonen konkluderer med at forsyning av kritiske varer framover må ta utgangspunkt i «just in case» i stedet for «just in time» prinsippet. Såkornlagene må derfor utvides så raskt som mulig.

I spørsmålet om mulige endringer i markedsordningene for korn og melk for å frigjøre rom i gul boks i WTO, legger Trøndelag Bondelag som tidligere nevnt til grunn at målprisen på korn er helt sentral for gjennomføringen av norsk landbrukspolitikk og kanaliseringspolitikken. I valget mellom å avvikle målprisen på melk eller korn, så er det viktigst å opprettholde en politisk avveid målpris på korn.

Trøndelag Bondelag fremmer følgende prioriteringer på korn:

- **Arealtilskuddet for korn i sone 4 og 5 må økes sammenlignet med andre soner. Det er dokumentert dårligere vekstvilkår og lavere kornavlinger i disse arealsonene, og det er derfor nødvendig med sterk økonomisk stimuli for å opprettholde kornøkonomien i sone 4 og 5.** Vi erfarer at den prosentvise økningen i arealtilskuddssatsen i sone 4 har vært lavere enn i andre soner de siste 5-10 åra. Samtidig er Trøndelag Bondelag svært opptatt av at det må sikres en balansert utvikling for både korn og grovfor i sone 4. Begge har ligget for lavt over år.
- **Trøndelag Bondelag mener fortsatt at det må etableres en strukturinnretning på arealtilskuddet på korn.** Dette på tross av at dette ble avvist av staten i fjorårets jordbruksforhandlinger. Det er etter vårt syn behov for et betydelig trappetrinn i utmålingen av arealtilskudd for korn i alle soner. **Dette innebærer også etter vår**

vurdering behov for et tilskuddstak for arealtilskudd til korn på 2000 daa.

Det er en helt grunnleggende beredskap også å ha mange nok bønder til å utnytte ressursene rundt omkring i hele landet.

- **Kulturlandskapstilskuddet bør økes for alt areal, for å bidra til å holde arealer i drift. Videre er det ut fra beredskapshensyn viktig å ta vare på arealene, både på små driftsenheter og på små skifter. Dette taler for strukturinnretning og/eller småskiftetilskudd, driftsvansketilskudd (jf utredning fra partssammensatt arbeidsgruppe fra 2018). Jordhelsetilskudd er også under utredning. Det bør innføres et vekstskiftetilskudd for korn.**
- **Trøndelag Bondelag mener målprisen må økes for alle kornartene, men hvete og havre må økes relativt sett mer enn bygg. Dette for å øke samla kornproduksjon og dermed selvforsyningsgrad.** Prioriteringen av havre og hvete er nødvendig for å ta markedsandeler i kornmarkedet fra importerte kornprodukter.
- **Målprisøkning må kombineres med økt prisnedskrivningstilskudd for å sikre konkurransekrafta i verdikjeden. Det vil også være nødvendig å styrke tollvernet ved overgang til prosenttoll for produksjonene som er de store avtakerne av norsk førkorn.** Dette grepet vil kunne gi rom for å øke kornprisen noe, og må balanseres nøye.
- **Stimulere til dyrking av andre arter enn bygg, (dvs hvete, havre, proteinvekster, erter, vår- og høstoljevekster).** Vi viser til korn- og proteinstrategien, som legger vekt på en sterk satsing på dette framover. Det er viktig at Trøndelag får ta del i den økte verdiskapingen dette representerer i kornproduksjonen. Det foreslås også å **opprette en egen arealtilskuddsklasse for hvete og oljevekster** for å kunne stimulere disse produksjonene spesifikt.
- Stimulere kornproduksjon av god og riktig kvalitet **gjennom å etablere/styrke kvalitetstilskudd. Dette er avgjørende for å øke norskandelen i kraftfôret.** Eksempelvis bør det arbeides for å etablere metoder for hurtiganalyser av korn for å legge grunnlag for kvalitetsbetaling. En dyrkingsstrategi med delt gjødsling øker proteininnholdet i korn, noe som vil ha betydning for å øke norskandelen i kraftfôret. Dette må kunne premieres.
- **Det er svært viktig å opprettholde og øke sortsutprøving i Midt-Norge.** Dette må sikres gjennom styrka nasjonal finansiering av sortsutprøving, for å kunne utvide alle de landsdekkende utprøvingsseriene med felt i Trøndelag. I dag er det tilfredsstillende utprøving på bygg, og et minimum av utprøving på havre. For de andre kornsortene og protein- og oljevekster er det ikke utprøving. Aktiv forskning og utprøving av både produksjonsløsninger og arter er nødvendig for å møte framtidig klimaendringer og ulike vekstforhold i ulike deler av landet.
- **Ordningen for beredskapslager av såkorn i Norge må styrkes. Markedsaktørene tar ikke kostnaden med å etablere vesentlig overlagering av såkorn, og sårbarheten for svikt i den løpende såkornproduksjonen er dermed betydelig. Gjeldende beredskapsordning er dermed ikke god nok.** I fravær av nasjonal beredskap, blir det i år nødvendig å importere betydelige mengder såkorn fra Finland og Polen. **Trøndelag Bondelag er svært kritisk til avhengigheten av import av noe så grunnleggende for egen selvforsyning som tilgang på såkorn. Den sikkerhetspolitiske situasjonen er nå et hovedargument for innføring av beredskapslagring av matkorn. Beredskapslagring er etter vår vurdering minst like viktig for nasjonal matberedskap.**

- **Investeringsvirkemidlene må styrkes.** Dette gjelder både investeringer i **tørkekapasitet, klimatiltak, og bedra vilkår for bruk av bioenergi og solenergi i forbindelse med tørkeanlegg.** Videre bør investeringstilskuddet kunne innvilges til gjødsellager på rene kornbruk. Dette vil legge grunnlaget for svært fornuftig utnytting av husdyrgjødsel og bioest framover. Dette vil også være et viktig bidrag for å kunne øke karbonbinding i jord på ensidige kornbruk.
- Det må iverksettes tiltak og investeringer for å styrke mottakskapasiteten for proteinrike vekster. Dette fordi mottaks- og tørkemuligheter i dag er en begrensende faktor i enkelte områder.
- **Regionalt Miljøprogram (RMP) er et viktig virkemiddel for økt effekt av miljøtiltak i landbruket.** Det er helt avgjørende med rammer som sikrer kostnadskompensasjon for gjennomføring av slike tiltak. **Det er derfor viktig å øke overføringene til RMP, for å dekke opp det generelt økte kostnadsnivået.** Det er varslet at ny gjødselvereforskrift vil bli lagt fram i løpet av året. I tillegg har Statsforvalteren i Trøndelag starta utredning av behovet for en regional miljøforskrift for landbruket for å redusere avrenning til vann og vassdrag. **På samme måte som fylkene rundt Oslofjorden har blitt prioritert med en egen RMP-ramme, så ser vi klart behovet for en slik prioritering i Midt-Norge også.**
- Støtte til drenering er svært viktig både for redusert klimapåvirkning, effektiv ressursutnyttelse og økt avlingsnivå. **Midt-Norsk Kornutvalg har spilt inn at forvaltningen av dreneringstilskuddet bør endres, og at ordningen bør legges inn under RMP som et rettighetstilskudd.** Det vil si at drenering omsøkes i etterkant av at tiltaket er gjennomført. Kornutvalget foreslår at en slik forenkling utredes nærmere av avtalepartene. Trøndelag bondelag støtter at en slik endring kan utredes.
- **Tilskuddssats på dreneringstilskuddet ble økt til 4 000 kr pr daa i jordbruksavtalen i fjor,** med virkning fra 01.07.23. Dette var svært positivt, men vi registrerer nå at **tilgjengelig økonomisk ramme på ordningen er redusert dramatisk fra 2023 til 2024.** Dette er svært uheldig, og vil redusere aktiviteten på denne ordningen markant i 2024. Stikk i strid med målsettingene om økt drenering. **Det må avsettes en betydelig pott til drenering i kommende jordbruksforhandlinger.** Dette må også prioriteres økte midler til ordningen i inneværende budsjettår.
- **Tilskudd til hydrotekniske anlegg i SMIL-ordningen må prioriteres for å sikre bedre agronomi, økt matproduksjon med mindre klimaavtrykk og redusert tap av jord og næringsstoffer til vassdrag.** Kostnadene knyttet til hydrotekniske tiltak har økt betydelig de siste par årene, og behovet for tiltak er økende på grunn av mange utslitte hydrotekniske anlegg fra 70- og 80- tallet og samtidig ekstreme nedbørsmengder som følge av klimaendringer.
- **Fraktordningene må styrkes for at det fortsatt skal stimuleres til prisutjevning mellom landsdeler og for å få til en rasjonell kornstrøm.** Mellomfraktordningen mellom landsdeler må styrkes for at husdyrproduksjonen i distriktene ikke får konkurranseulempen i form av dyrere kraftfor.
- **Vi foreslår også at det etableres en innfraktordning for å bedre kornøkonomien for produsenter som ligger langt fra kornmottakene.** Slik dette virker i dag, blir virkningen et omvendt distriktstilskudd. Dvs kornprodusentene

langt fra målprisanleggene får en ulempe på grunn av kostnaden med å transportere kornet inn til mottaksanlegg.

- Det produseres for lite økologisk korn i Norge, både mat- og fôrkorn. Det bør legges til rette for å dekke de behovene markedet etterspør når det gjelder økologisk korn gjennom pris på kornet. Bare en femtedel av behovet dekkes av norsk produksjon. For å opprettholde konkurransekraft ved prisøkning, bør det eventuelt samtidig vurderes å øke prisnedskrivning på økologisk korn.

15. Grønnsaker, frukt, bær og potet

Potet, bær og grøntproduksjonene har som resten av jordbruket noen helt ekstraordinære år bak seg. Først på grunn av pandemien, og deretter på grunn av krigen i Ukraina og de omfattende internasjonale konsekvensene av denne. Eksplosiv kostnadsvekst ble i de to foregående forhandlingene kompensert med en betydelig økning i målprisene, samt også økte overføringer over statsbudsjettet.

Vi ser nå konturene av at det er i ferd med å etablere seg en viss stabilitet i råvaremarkedene internasjonalt, men bildet er svært skjørt. Videre har de innenlandske renteøkningene gitt stor økning i kapitalkostnadene også i grøntsektoren. Det nye økte kostnadsnivået vil følge oss i lang tid framover.

Det er fortsatt knyttet usikkerhet omkring tilgangen til, og kostnaden for utenlandsk arbeidskraft. Signaler om et kommende lønnsoppgjør med 5-7% lønnsvekst gir også utsikter til ytterligere økt kostnad på både innenlandsk og utenlandsk arbeidskraft. Dette vil få betydelig effekt i de arbeidskraftkrevende produksjonene. Vi ser med bekymring på kostnadene for utenlandsk arbeidskraft fra EØS-området/ Øst-Europa. Svak kronekurs innebærer at norske produsenter må betale mer enn tariff for å få tak i arbeidskraft fra de områdene som fram til nå har stått for mye av arbeidskrafttilgangen. I sum anslår vi at dette vil innebære 10-20% økning i kostnadene til arbeidskraft fra EØS-området.

I tillegg er produsentene i potet, bær og grøntsektoren helt avhengig av markedsutviklingen både med hensyn til volum og pris.

Importkonkurransen nå er relativt lav for en rekke produkter på grunn av høyt prisnivå i Europa. **Svikt i produksjonen i Europa reduserer volumtilgangen og øker prisen, i tillegg til at lav kronekurs gjør importen ytterligere kostbar. Likevel er det grunn for løpende å vurdere smertegrensen mht prisuttak også på grønt.**

Vi har nå i en periode erfart at den norske forbrukeren har gjort andre valg i butikken en tidligere. De har i større grad valgt billigprodukter, og etterspørselen etter mer spesielle grønt-produkter er redusert.

Likevel har salget vært relativt stabilt, og det kan også på visse produkter se ut som at trenden er i ferd med å snu.

Trøndelag Bondelag legger til grunn at det fortsatt må settes i gang en målrettet satsing for å nå målsettingen fra rådgivende utvalg for innovasjon, vekst og økt norskandel i grøntsektoren. Traaseth-utvalget la fram sine forslag 26.03.2020. Den overordna målsettingen for hele sektoren er en vekstambisjon på 75 prosent. Samtidig har utvalget slått fast en vekstambisjon for norskandelen på 50 prosents økning.

Utvalgets forslag har i begrensna grad blitt fulgt opp, og må løftes betydelig dersom en skal kunne nå målsettingene fram mot 2035. Dette vil kreve styrka rammevilkår for norsk frukt-, bær-, potet- og grønnsaksproduksjon.

Trøndelag Bondelag legger til grunn at grøntsektoren på lik linje som jordbruket ellers gjennom vårens jordbruksforhandlinger både skal kompensere kostnadsvekst, gi inntektsutvikling som andre grupper i kroner og tette halvparten av det gjestående inntektsgapet mot andre grupper

Dette vil forandre både økt prisuttak i markedet og betydelig økt støtte med budsjettmidler over jordbruksavtalen.

Detaljerte innspill

- Importvern; Det er veldig viktig at det kom på plass prosenttoll på visse produkter i Statsbudsjettet for 2024. Dette vil styrke beskyttelsen for norsk produksjon av enkelte grøntprodukter pluss potet, og er en viktig forutsetning for å kunne øke markedsprisuttaket i årene framover. Trøndelag Bondelag mener at det **fortsatt må jobbes for styrking av tollvern, gjennom overgang til prosenttoll for flere produkter**. Videre må det etableres en rutine hvor en over år i statsbudsjettets tollproposisjon **utnytter vilkårene i WTO-avtalen aktivt**, ved å skifte mellom kronetoll og prosenttoll begge veger, alt etter hva som til enhver tid gir best tollbeskyttelse.
- Trøndelag Bondelag mener det er **svært viktig å videreføre den nye øvre prisgrensa for frukt, bær, grønt og potet**. Det utvidete prisintervallet og fleksibiliteten i innenlands prisdannelse på frukt, bær, grønt og potet er viktig i en situasjon med stor usikkerhet.
- Selv om vi ser utfordringer med ytterligere sterk målprisøkning, så mener fylkeslaget at **målprisene på frukt, bær og grønnsaker må økes**.
- Målprisøkning på potet på **mer enn 70 øre** for å ta kostnadsveksten og i tillegg sikre inntektsopptrapping.
- Omkring 1/3 av potetvolumet går til konsummarkedet. Dette volumet har mulighet til å oppnå målpris ved markedsbalanse. Volumet som er på kontrakt til industrien (2/3) har ikke mulighet til å oppnå en målprisøkning, da prisene er fastsatt i forkant av jordbruksforhandlingene. For å styrke lønnsomheten særskilt i produksjonen av industripotet, så mener Trøndelag Bondelag at det **må innføres pristilskudd på industripotet**. I jordbruksforhandlingene i fjor ble det enighet om å sette ned en partssammensatt arbeidsgruppe for å utrede pristilskudd til produksjon av poteter til industrien.
- Samtidig foreslår Trøndelag Bondelag et **ekstra arealtilskudd på industripotet**. Dette ved å etablere en egen arealtilskuddsklasse for industripotet, med dobbel sats sammenlignet med matpotet.
- Trøndelag Bondelag mener det må **innføres tilskuddstak på 2 mill kroner** for frukt, bær og grøntproduksjonene.
- **Finansiering av avrensordningen må fortsatt styrkes** for å sikre utnytting av avrens som ressurs, samt hindre negative konsekvenser for miljø og sykdomsspredning ved alternativ bruk, for eksempel som dyrefor. Kostnadsveksten i verdikjeden gjør at det er nødvendig å øke satsene betydelig.
- Tilskudd til drenering må styrkes for å stimulere god agronomi, utnytting av avlingspotensialet på arealene og derigjennom klimaeffektiv matproduksjon. **Tilskuddssats på dreneringstilskuddet ble økt til 4 000 kr pr daa i jordbruksavtalen i fjor**, med virkning fra 01.07.23. Dette var svært positivt, men vi

registrerer nå at **tilgjengelig økonomisk ramme på ordningen er redusert dramatisk fra 2023 til 2024**. Dette er svært uheldig, og vil redusere aktiviteten på denne ordningen markant i 2024. Stikk i strid med målsettingene om økt drenering. **Det må avsettes en betydelig pott til drenering i kommende jordbruksforhandlinger. Dette må også prioriteres økte midler til ordningen i inneværende budsjettår.**

- **Investeringsvirkemidler til tunell/drivhus** som sikrer kvalitet og lengre sesong for norskprodusert vare. Videre må investeringsvirkemidlene **styrkes betydelig innen lager** for å sikre kvalitet på lagrede produkter for å utvide sesongen med norske produkter og redusere svinn. Dette er en helt konkret oppfølging av Traaseth-utvalgets anbefalinger.
- Det **må avsettes en egen pott av investeringsvirkemidlene som er forbeholdt grøntsektoren** for å sikre nødvendige investeringer her i konkurranse med husdyrproduksjonene.
- Virkemiddelbruken rettet mot hydroteknikk **gjennom SMIL-ordningen og RMP-programmet må styrkes**. Videre bør det utredes å stimulere til vekstskifte gjennom RMP-ordningen. Dette er viktig i grøntproduksjonen, og vil bidra til økt karbonbinding i jord.
- Det foreslås å **etablere et skattemotivert inntektsutjevningfond, eller åpne for gjennomsnittsberegning av inntekter over 5 år**, for å dempe konsekvenser av kriseår og store årlige inntektsforskjeller.
- Trøndelag Bondelag mener også at det bør **utredes innføring av investeringsfond på bruksnivå**, hvor det over tid kan avsettes overskudd som grunnlag for senere investeringer på bruket.
- Røndelag Bondelag mener det er svært viktig å **sikre Klonavlssenteret i Overhalla**. Dette er avgjørende for norsk potetproduksjon. Vi vil videre understreke viktigheten av å prioritere midler til ordningen statskontrollerte settepoteter.
- **Finansiering av sortsutvikling er nødvendig** både i potet-, bær-, grønnsaker- og fruktproduksjon
- **Rådgiving, forskning og forsøksarbeid innen grøntsektoren må styrkes** i en produksjon som er spesielt klimautsatt.
- **Tilskudd til NLR og spesielt til grøntrådgivning må styrkes** for å sikre spisskompetanse.
- **Erstatningsordningene må styrkes** for at produsentene skal være villige til å ta den betydelige økonomiske risikoen vi nå ser i disse produksjonene. Kostnadene med å gjøre våronn er betydelige, samtidig som vi ser en betydelig økt risiko mht ekstreme klimatiske situasjoner i løpet av vekstsesongen. **Egenandelen bør reduseres fra 30%, samtidig som de ulike vekstgruppene splittes**, for å redusere risikoen i enkeltproduksjoner.
- **Velferdsordningene må styrkes for grøntsektoren**. Sykdomsavløsningsordningen må prioriteres først, og familiemedlemmer må likestilles med eksterne avløserer som avløser. Mange produsenter driver i dag så betydelige volum og med så lang vekst- og lagersesong, at de må likestilles med husdyrprodusenter. Det må gis tilskudd til ferie og fritid også for grøntprodusenter.

- **Det er helt nødvendig å sette fokus på matmakt!** Konsentrasjon av makta i det siste leddet av verdikjeden er den største bekymringa vi har i norsk grøntproduksjon, og i Trøndelag spesielt. Sentralisering av produksjon ved sentrale pakkerier og varehandelens distribusjonslagre vil over tid flytte produksjonen til det sentrale Østlandet. Dette vil øke risikoen i forsyningen av grønt i Norge, i tillegg til at en ikke utnytter potensialet for verdiskaping i alle deler av landet med gode nok klimatiske forhold for grøntproduksjon.
- Bidra til å forenkle tilgangen til, og å redusere kostnader ved bruk av arbeidskraft utenfor EU.

16. Andre produksjoner

16.1 Birøkt

Det må etterstrebes å øke andelen norskprodusert honning betydelig, både for å utvikle næringen og for å styrke naturlig pollinering av vår flora. Ut fra beregninger er forbruket 4 ganger hva vi produserer her i landet. Trøndelag Bondelag foreslår derfor å øke produksjonstilskudd ytterligere fra dagens nivå pr. bifolk for å ta kostnadsvekst pluss inntektsvekst.

Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid for birøktere; øk tilskuddsgrunnlaget til 150 kr/bifolk.

16.2 Skog

Trøndelag Bondelag legger vekt på prioritering av LUF-tilskudd til skog. Det er behov for økt tilskudd til planting og ungsogpleie. Økt ramme til bygging av skogsbilveger er også viktig for å få tilgang til gammelskog langt fra veg.

Regjeringen utfordres til å følge opp de ambisiøse målsettingene i Hurdalsplattformen, gjennom nødvendig prioritering over LUF i vårens jordbruksforhandlinger.

17. Annet. F. eks:

Fjellandbrukssatsinga

Trøndelag Bondelag er positiv til en videreført fjellandbrukssatsing. Det legges imidlertid vekt på at en satsing må stimulere fjellbonden og landbruksdriften i fjellandbrukskommunene. Også i Trøndelag og videre nordover i landet. Det er nå etablert et Fjellandbrukssenter, og det oppfattes svært viktig for Trøndelag Bondelag at denne satsingen får tung betydning for videre utvikling av landbruket i fjellregionene våre. Trøndelag Bondelag mener i denne sammenhengen at det er naturlig å innlemme Midtre Gauldal kommune i satsingen i Trøndelag. De har i stor grad tilsvarende utfordringer som fjellandbrukskommunene lenger sør.

Midler tilrettelegging av beitearealer til kortnebbgås

Denne ordningen er svært viktig i deler av Trøndelag, og er helt avgjørende for å redusere konflikten omkring avlingsskader på grunn av gåsebeite. I kapitlet om Regionalt Miljøprogram, har Trøndelag Bondelag bedt om at dette tilskuddet igjen må tas ut av RMP-potten og bevilges som et øremerka tilskudd over jordbruksavtalen. Trøndelag Bondelag gjentar dette her avslutningsvis i vårt innspill. Ordningen må styrkes betydelig, uten at dette går på bekostning av de andre tilskuddsordningene på RMP.

Miljøvirkemidler (SMIL, Grøfting m.m)

Tilskudd til hydrotekniske tiltak i SMIL-ordningen må styrkes for å bidra til oppgradering av hydrotekniske anlegg slik at de tåler hyppigere og mer omfattende ekstremnedbør. Dette vurderes

som et viktig virkemiddel både for å redusere erosjon og avrenning, redusere klimagassutslipp fra landbruket og bedra agronomi på den enkelte gård.

Tilskudd til drenering må styrkes for å stimulere god agronomi, utnyttning av avlingspotensialet på arealene og derigjennom klimaeffektiv matproduksjon. **Tilskuddssats på dreneringstilskuddet ble økt til 4 000 kr pr daa i jordbruksavtalen i fjor**, med virkning fra 01.07.23. Dette var svært positivt, men vi registrerer nå at **tilgjengelig økonomisk ramme på ordningen er redusert dramatisk fra 2023 til 2024**. Dette er svært uheldig, og vil redusere aktiviteten på denne ordningen markant i 2024. Stikk i strid med målsettingene om økt drenering. **Det må avsettes en betydelig pott til drenering i kommende jordbruksforhandlinger. Dette må også prioriteres økte midler til ordningen i inneværende budsjettår.**

Skatt/avgift/toll/importvern

- Toll og importvern har fått sterk prioritet tidligere i innspillsdokumentet, så det skrives ikke mer om temaet her, ut over at fortsatt overgang til prosenttoll er en forutsetning for tetting av inntektsgap.
- **Innføre statlig garantiordning for næringslån i landbruket etter mal av boligkredittordningen** som ble etablert ifm finankrisen i 2008. Dette vil redusere rentebelastningen i jordbruket, og vil særlig ha effekt for alle de som har gjennomført tunge investeringer ved fornying av driftsapparat de senere åra.
- Videre legger Trøndelag Bondelag vekt på at det må jobbes veldig konkret for kostnadsreduksjoner i skatt- og avgiftspolitikken for landbruket. Dette har aktualisert seg veldig den senere tida men den ekstreme kostnadsveksten på innsatsfaktorer i matproduksjonen. Skatte- og avgiftspolitikken må brukes aktivt for å redusere kostnadssiden i norsk landbruk og matproduksjon. Dette innebærer a vi er sterkt imot eventuelle kjøttavgift og lignende virkemidler med klima begrunnelse. Vi kan ikke akseptere annet enn at staten også forholder seg til Klimaavtalen som er inngått mellom landbruket og staten.
- **Etablere ny fondsordning med skattefordel for å utjevne inntekt mellom gode og dårlige år i potet og grøntproduksjon, svin- og fjørfeproduksjon.**
- **Innføre ny ordning for avsetning av overskudd i investeringsfond på det enkelte bruk. Jf innspill fra lokallag**

Landbruket innenfor verdensarven (cirkumferencen) i Rørosområdet.

Landbruket i Rørosområdet ble i 2022 innlemmet i ordningen landbruket i verdensarven, sammen med Vega og vestlandsfjordene. Røros ble innvilget 2 mill. kroner, noe som vurderes veldig positivt.

Vi mener denne tilskuddspotten bør økes slik at alle som driver med landbruk innen cirkumferencen kan søke på denne ordningen. Pr i dag er det bare utvalgte områder.